

Іслам як пасляхрамавы працяг біблейскага манатэізму і прароцкай рэлігіі

Заўвага аўтара (мэта і абмежаванні)

Гэта даследаванне прапануе параўнальны гісторыка-тэалагічны аналіз таго, як біблейскі манатэізм быў пераканфігураваны пасля разбурэння Другога Храма (70 г. н. э.). У ім разглядаецца, як іўдаізм, хрысціянства і іслам адлюстроўваюць пакланенне, пакаянне, закон і ўладу ў постхрамавым кантэксце, цытуючы першасныя тэксты, каб чытачы маглі непасрэдна ацаніць аргументацыю.

Рэзюмэ

Разбурэнне Другога Храма ў 70 г. н. э. зрабіла ахвярную сістэму Торы, сканцэнтраваную на алтары, гістарычна непрацаздольнай, што ўзняло праблему бесперапыннасці рэлігіі, пабудаванай вакол заканадаўчага пакланення і закона. Параўнанне падыходзіць да праблемы праз параўнальны гісторыка-тэалагічны аналіз рэакцый пасля Храма, пытаючыся, як падтрымліваюцца пакланенне, пакаянне і ўлада, калі культ свяцілішча больш недаступны. Рабінскі іўдаізм захоўвае заповітнае жыццё праз малітву, вывучэнне і галахічную бесперапыннасць у чаканні аднаўлення. Хрысціянства ў сваім дамінуючым развіцці зноў ставіць адкупленне ў распяцце і інтэрпрэтуе страту Храма праз гэтую падзею. Іслам прадстаўляе іншую мадэль: рэгуляваную законам, партатыўную форму прароцкага манатэізму, якая застаецца практычнай без алтара або святарства, заснаванай на перададзеным адкрыцці і стабільнай мадэлі публічнага пакланення. Параўнанне ўдакладняе, як гэтыя траекторыі вырашаюць функцыянальнасць і бесперапыннасць па-рознаму ў пасляхрамавым ландшафце. Такім чынам, іслам разглядае сябе як пасляхрамавае аднаўленне біблейскага манатэізму, а не як адыход ад яго.

Метад і аб'ём

Гэта даследаванне параўноўвае тры траекторыі развіцця пасля Храма — рабінскі іўдаізм, хрысціянства і іслам — шляхам сукупнага супадзення, а не асобных цытат. Яно пачынаецца з гістарычнага разрыву 70 г. н. э. і ацэньвае, як кожная традыцыя падтрымлівае пакланенне, пакаянне, закон і аўтарытэт, калі сістэма Храма, заснаваная на алтары, больш не даступная. Аб'ём даследавання абмежаваны гэтымі структурнымі пытаннямі; яно не спрабуе ахарактызаваць поўную гісторыю пазнейшага развіцця дактрыны. Біблейскія цытаты прыведзены паводле беларускага перакладу; цытаты з

Карана — у перакладзе на беларускую мову. Спасылкі на кнігі і вершы (а таксама сура:аят) захаваныя дзеля праверкі.

Уводзіны

Большасць размоў пра іўдаізм, хрысціянства і іслам пачынаюцца занадта позна. Яны пачынаюцца з сучасных ідэнтычнасцей або пазнейшых дактрын, без папярэдняга тлумачэння біблейскага свету, які гэтыя дактрыны прадугледжваюць. Гэта даследаванне пачынаецца з гэтай структуры.

Чаму гэта важна

Разбурэнне Храма — гэта тэставы прыклад для больш шырокай праблемы ў рэлігійнай гісторыі: як заканадаўчая традыцыя падтрымлівае публічнае пакланенне і ўладу, калі яе цэнтральная ўстанова разбураецца. Параўноўваючы мадэлі пасля 70-га стагоддзя, эсэ тлумачыць розныя спосабы падтрымання бесперапыннасці — праз захаванне пры пазбаўленні, праз пераасэнсаванне адкуплення і ўлады або праз сцвярджэнні аб адноўленым кіраўніцтве, якое не залежыць ад святыні.

Тут «Тора» адносіцца да заповітнай сістэмы пакланення і закона ў кнігах Майсея — сістэмы, якая звязвае выключную адданасць Богу з паслухмянасцю, грамадскім жыццём і біблейскім трактаваннем граху і аднаўлення. Гэта ўстанаўлівае аснову для разрыву, апісанага далей.

На працягу больш за тысячагоддзя біблейскі манатэізм дзейнічаў вакол канкрэтнага інстытуцыйнага цэнтра. Пакланенне Богу Абрагама, Ісаака і Якава было не толькі тэалагічным, але і працэдурным. Тора апісвала не толькі абстрактную адданасць; яна заканадаўча ўстанаўлівала сістэму паслухмянасці, пакаяння і адкуплення, прымацаваную да святыні і ахвярніка. Жыццё заповіту пражывалася праз заповедзі, якія можна было выконваць публічна, неаднаразова і ў поўным аб'ёме. Тора выразна гаворыць пра гэта: прадпісаныя сродкі, з дапамогай якіх вырашаецца грэх і аднаўляецца, абмяркоўваюцца ў заповеце.

«Бо душа цела ў крыві, і Я даў яе вам на ахвярніку, каб ачышчаць душы вашыя; бо кроў ачышчае душу вашу». (Левіт 17:11)

У кнізе Левіт адкупленне апісваецца як акт ахвярніка, які ўключае кроў. Як толькі ахвярнік знікае з гісторыі, прадпісаны ў Торы механізм не можа быць выкананы ў тым выглядзе, у якім ён напісаны. У выніку ўзнікае праблема бесперапыннасці практычнага і тэкстальнага характару: загады застаюцца на старонцы, а сродкі выканання знікаюць.

З гэтага моманту рэлігійная гісторыя абрагамічнай традыцыі прыкметна разыходзіцца не з-за абстрактных дактрынальных рознагалоссяў, а таму, што на гэтую адзіную структурную праблему прапануюцца розныя адказы. Рабінскі іўдаізм рэагуе, захоўваючы заповітную ідэнтычнасць праз малітву, вывучэнне і галахічную бесперапыннасць, верна

падтрымліваючы аўтарытэт Торы, жывучы ў рэальнасці выгнання і чакаючы аднаўлення. Хрысціянства ў сваім дамінуючым постхрамавым развіцці вырашае разрыў, пераарыентуючы адкупленне на распяцце, эфектыўна перамяшчаючы алтар з фізічнага месца ў раз і назаўжды збаўчую падзею. Іслам, наадварот, сцвярджае нешта адрознае: што Бог аднаўляе саму прароцкую рэлігію — пакаянне, паслухмянасць, закон і непасрэднае пакланенне — у форме, якая з'яўляецца партатыўнай, універсальнай і незалежнай ад святыні, пры гэтым усё яшчэ сцвярджаючы пра бесперапыннасць з абрагамічным манатэізмам.

Пачынаецца з таго, што сцвярджаецца, што разрыў рэальны, праблема непазбежная, а рашэнні значна адрозніваюцца. Толькі пасля прызнання гэтага гістарычнага і тэкставага крызісу можна будзе ацаніць без скажэнняў пазнейшыя сцвярджэнні аб прароцтвах, законе і бесперапыннасці.

Некалькі біблейскіх плыняў чытаюцца разам, каб сфармаваць цэласны профіль: бескампрамісны манатэізм; пакаянне і паслухмянасць як аснова рэлігіі; заканадаўчае кіраўніцтва, якое парадкуе грамадскае жыццё; і пашыраны гарызонт, у якім боскае кіраўніцтва не назаўжды абмежавана адной радаводнай лініяй або адным месцам. Гэты пашыраны гарызонт не ўведзены ісламам. Біблейны тэкст ужо гаворыць пра этапы і зрухі ў кіраванні, не адмаўляючыся ад манатэізму: Сінай знаходзіцца ў цэнтры, але на гарызонце з'яўляюцца Сеір і Паран; Ісаак абраны, але Ізмаілу абяцана нацыянальнасць; Іерусалім знаходзіцца ў цэнтры, але народы, як мяркуецца, звяртаюцца да Бога. Гэтыя матывы — не карта. Яны ўстанаўліваюць тэкставую прастору: само Пісанне дазваляе кіраўніцтву выходзіць за межы аднаго інстытуцыйнага цэнтра, калі гэтага патрабуе гісторыя. У гэтых рамках пазнейшыя сцвярджэнні ацэньваюцца не шляхам уціскання іх у адзін верш, а шляхам пытання, ці забяспечваюць яны пасля разбурэння Храма той працяг, які робіць зразумелым біблейская граматыка. Перад параўнаннем пазнейшых траекторый, у эсэ ўстанаўліваецца базавая лінія Торы і Прарокаў, адзначаецца бесперапыннасць завету ў іўдаізме пасля 70-га года, а затым разглядаюцца галасы позняга Другога Храма (у тым ліку Ісуса) як арыенціры, якія часта выклікаюцца ў пазнейшых дыскусіях аб бесперапыннасці.

Аргументацыя складаецца з чатырох частак. Па-першае, яна разглядае страту алтара пасля 70 г. н. э. як рэальны, створаны тэкстам крызіс практыкі, а не проста эмацыйную падзею. Па-другое, яна ўстанаўлівае базавую лінію з Торы і Прарокаў, дзе пакланенне толькі Богу, пакаянне і паслухмянасць адлюстроўваюць заветнае жыццё. Па-трэцяе, яна апісвае пасляхрамовую бесперапыннасць іўдаізму на яе ўласных умовах, а затым разглядае галасы позняга Другога Храма (у тым ліку Ісуса) як сучасныя арыенціры, да якіх часта звяртаюцца пазнейшыя спрэчкі аб бесперапыннасці. Па-чацвёртае, яна параўноўвае асноўныя пасляхрамавыя траекторыі (равінскі іўдаізм, паўлінскае хрысціянства і іслам) і пытаецца, якая з іх падтрымлівае функцыянальную, партатыўную форму абрагамічнага пакланення, захоўваючы пры гэтым бескампрамісны манатэізм.

Перш чым разгледзець пазнейшыя змены ў хрысціянстве або ўзнікненне ісламу, у эсэ ўстанаўліваецца базавая лінія Торы і прарокаў, а затым разглядаюцца галасы позняга Другога Храма, якія дзейнічаюць у яе рамках, у тым ліку запісаныя публічныя вучэнні Ісуса ў якасці аднаго з пунктаў дадзеных, калі Храм яшчэ існаваў.

Базавыя ўказанні ў Торы і прароках

Любая ацэнка пасляхрамавай бесперапыннасці павінна пачынацца з саміх Торы і Прарокаў. Ва ўсёй габрэйскай Бібліі пакланенне толькі Богу, пакаянне, паслухмянасць закону і грамадскае маральнае кіраўніцтва разглядаюцца як неабмяркоўныя элементы заповітнага жыцця. Прарокі неаднаразова крытыкуюць пустыя рытуалы, калі яны аддзеленыя ад справядлівасці і паслухмянасці, але яны робяць гэта, не адмяняючы Закон і не адмаўляючы гістарычнай цэнтральнасці Храма. Гэтая ўнутраная прароцкая мадэль усталёўвае базавую лінію, у параўнанні з якой можна ацэньваць пазнейшыя галасы Другога Храма і, у рэшце рэшт, пасляхрамавыя траекторыі.

Для іўдаізму пасля 70-га года пераемнасць часу выяўляецца ўнутрана праз жыццё ў заповеце — Тору, малітву і вывучэнне, — а не праз спасылкі на Ісуса. Ісус прадстаўлены тут не як погляд іўдаізму, а як голас позняга Другога Храма, да якога захаванага вучэння часта звяртаюцца пазнейшыя спрэчкі аб пераемнасці.

Яўрэйскі голас позняга Другога Храма

Калі ўстанавіць базавую лінію Тора-Прарокі, можна разгледзець галасы позняга Другога Храма, якія дзейнічаюць у гэтай галіне. Ісус належыць да гэтага габрэйскага ландшафту позняга Другога Храма, і яго запісаныя публічныя вучэнні можна прачытаць як адзін з пунктаў дадзеных аб тым, як фармулявалася бесперапыннасць, пакуль Храм яшчэ існаваў. Гэта само па сабе не вырашае пазнейшыя сцвярджэнні; гэта проста ўстанаўлівае, што сцвярджаецца, адмаўляецца або застаецца адкрытым у рамках кантэксту, падобнага да Торы.

Любы аргумент адносна пазнейшага кіраўніцтва можна ацаніць у святле карыснага арыенціра: таго, што, як запісана, сцвярджаў Ісус, знаходзячыся ў рамках Торы і Прарокаў, прызнаных яго супольнасцю. Яго захаванае публічнае вучэнне не функцыянуе тут як інтэрпрэтацыйная вось разрыву ў іўдаізме; яно служыць адным з сучасных дадзеных позняга Другога Храма, на які часта спасылаюцца пазнейшыя спрэчкі аб пераемнасці.

«Не думайце, што Я прыйшоў парушыць Закон ці Прарокаў; не парушыць прыйшоў Я, але выканаць» (Мацвее 5:17)

«Бо праўду кажу вам: пакуль не міне неба і зямля, ніводная літара ці рыса не міне з Закона, пакуль усё не споўніцца» (Мацвее 5:18)

«І будзеш любіць Госпада Бога твайго ўсім сэрцам тваім, і ўсёй душой тваёю, і ўсёю сілай тваёю». (Другазаконне 6:5)

«Не будзеш помсціць і не будзеш затаіць зла на сыноў народу твайго, але будзеш любіць бліжняга твайго, як самога сябе. Я — Гасподзь». (Левіт 19:18)

«І сказаў Гасподзь: за тое, што гэты народ набліжаецца і вуснамі сваімі і языком сваімі шануе Мяне, а сэрца сваё аддаляе ад Мяне, і страх іх перада Мною — гэта заповедзь, вывучаная людзьмі на памяць» (Ісаія 29:13)

«Госпада, Бога твайго, бойся, Яму служы і Яго імем прысягай». (Другазаконне 6:13)

«Не май ў цябе іншых багоў перад абліччам Маім» (Зыход 20:3)

«Не кожны, хто кажа Мне: «Госпадзе, Госпадзе», увойдзе ў Царства Нябеснае, але той, хто выконвае волю Айца Майго, Які ёсць на нябёсах». (Мацьвее 7:21)

«Многія скажуць Мне ў той дзень: Госпадзе, Госпадзе! хіба мы не Тваім імем прарочылі, і не Тваім імем дэманаў выганялі, і не Тваім імем шмат цудаў рабілі? І тады абвяшчу ім: Я ніколі не ведаў вас; адыдзіце ад Мяне, вы, хто чыніць беззаконне» (Мацьвее 7:22–23).

Гэтае папярэджанне не толькі маралістычнае; яно тычыцца пераемнасці Божых заповедзяў. «Беззаконне» трактуецца як дыскваліфікацыйны фактар. Гэта абцяжарвае адлюстраванне Ісуса як заснавальніка рэлігіі, адметнай рысай якой з'яўляецца адмова ад закона як катэгорыі паслухмянасці. Пасляразбурэнне Храма завастрае гэты момант. Ісус гаворыць у свеце, дзе існуе Храм, але яго вучэнне неаднаразова рыхтуе веру, якая можа перажыць страту інстытуцыйнага доступу, не ўпадаючы ў духоўны адчай. Калі ён цытуе Асію:

«Бо міласэрнасці Я хацеў, а не ахвяры, і пазнання Бога больш за цэласпазненні». (Осія 6:6)

Ён не адкідае сістэму свяцілішчаў Торы як махлярства; ён аднаўляе прароцкую іерархію: рытуал ніколі не павінен замяняць

«Па пладах іх пазнаеце іх» (Мацьвее 7:16)

«Таму кажу вам: адымецца ў вас Царства Божае і дадзена будзе народу, які прыносіць яго плады». (Мацьвее 21:43)

Маральная логіка кіраўніцтва пасля разрыву

Калі разбурэнне Храма стварае крызіс назіральнасці для рэлігіі, якая абмежаваная законам, то больш глыбокае пытанне становіцца маральным і біблейскім: Пісанне прадстаўляе боска-чалавечую гісторыю як арыентаваную на кіраўніцтва, у тым ліку ў моманты, калі інстытуцыйныя механізмы даюць збой. Пісанне неаднаразова прадстаўляе адносіны Бога да чалавецтва як арыентаваныя на кіраўніцтва. Бог не проста судзіць; Ён вучыць, папярэджвае і пасылае напаміны.

«Гасподзь Бог нічога не робіць, калі не адкрые Сваёй таёмнай рады Сваім слугам прарокам» (Амос 3:7)

Заканамернасць не ў тым, што Бог кажа адзін раз, а потым пакідае чалавецтва блукаць бясконца; хутчэй

«Бог, Які шмат разоў і рознымі спосабамі прамаўляў у даўнія часы да айцоў праз прарокаў» (Габрэяў 1:1)

«Да цябе прыйшлі ад Бога святло і ясная кніга» (Каран 5:15)

«І пасылаў да іх Гасподзь, Бог бацькоў іхніх, пасылаў да іх пасланцоў Сваіх, устаючы рана, бо шкадаваў пра свой народ і пра сваё жытло» (2 Хронік 36:15).

«Звярніцеся да Мяне і будзеце выратаваны, усе канцы зямлі» (Ісаія 45:22)

Калі гэта і ёсць біблейская маральная логіка Бога — спагадлівае кіраўніцтва, а не пакрыўджанне, — то постхрамовы свет спадзяецца на тое, што кіраўніцтва застанеца даступным у практычнай форме, асабліва для народаў, калі стары інстытуцыйны механізм стане гістарычна недаступным. Гэта ўстанаўлівае канцэптуальную праўдападобнасць далейшага кіраўніцтва як працяг прароцкай мадэлі.

Біблійная катэгорыя для далейшага кіраўніцтва

Калі сур'ёзна паставіцца да разбурэння Храма, узнікае простае пытанне: ці дазваляе Святое Пісанне працягваць кіраўніцтва ў форме, якая застаецца практычнай, калі старыя інстытуцыйныя механізмы разбураюцца. Прарокі неаднаразова апісваюць Божыя адносіны з чалавецтвам як кіраўніцтва, а не як пакінутасць:

І яны мяркуюць зразумелае раскрыццё —

«Сапраўды, Гасподзь Бог нічога не робіць, не адкрыўшы Сваёй таямніцы рабам Сваім, прарокам» (Амос 3:7)

Такім чынам, маральная логіка прароцтва заключаецца не ў тым, што «Бог сказаў адзін раз, а потым адышоў», а ў тым, што Бог кліча, папярэджвае, выпраўляе і аднаўляе. Унутры гэтай схемы некалькі тэм сыходзяцца ў пазнавальны сілуэт таго, як можа выглядаць бесперапыннае кіраўніцтва, асабліва на пашыраным гарызонце, які выходзіць за межы аднаго народа. Не патрабуецца асобны ўрывац, які б адлюстроўваў увесь аргумент. Важна тое, што ён сукупны: адзін прамень усталёўвае гарызонт нацыі; іншы вызначае форму прароцкай улады; трэці забяспечвае граматыку перадачы і бесперапыннасці пры парушэннях. Разам яны робяць катэгорыю далейшага кіраўніцтва зразумелай яшчэ да таго, як будзе ўведзены любы пазнейшы прэтэндэнт.

Гарызонт народаў выразна апісаны ў прароцкіх кнігах. Ісая неаднаразова кажа пра пашыраны ахоп, у якім Божы намер не запячатаны толькі ў Ізраілі:

«І сказаў Ён: мала табе быць рабом Маім, каб узняць плямёны Якава і вярнуць захаваных Ізраіля; і Я дам цябе святлом для народаў, каб ты быў Маім выратаваннем да краю зямлі». (Ісая 49:6)

«Звярніцеся да Мяне і будзеце выратаваны, усе канцы зямлі, бо Я — Бог, і няма іншага» (Ісая 45:22)

Прарочы корпус утрымлівае траекторыю, накіраваную супраць нацыі, у якой пакланенне адзінаму Богу публічна ўстанаўліваецца за межамі адной этнічнай групы.

«Адступяцца назад, будуць вельмі пасаромлены тыя, хто спадзяецца на балваноў, хто кажа літым ідалам: «Вы — нашыя багі» (Ісая 42:17).

«Я пастаўлю ім Прарока з братоў іхніх, падобнага да цябе, і ўкладу словы Мае ў вусны Ягоныя, і Ён будзе гаварыць ім усё, што Я загадаю Яму». (Другазаконне 18:18)

Гэта не проста «добры настаўнік». Гэта абавязковае навучанне, перададзенае ў выглядзе Божых слоў. У постхрамавым свеце гэтае адрозненне мае значэнне: партатыўная, заканатворная рэлігія для народаў патрабуе стабільнай улады і стабільнай практыкі. Таму

чакаецца, што заява аб аднаўленні будзе прадстаўлена ў рэжыме пераданай мовы, а не як постфактумная рэканструкцыя, якая залежыць ад прыватнай інтэрпрэтацыйнай перапіскі. Ісая 29 можна чытаць як дапаможную тэкстуру без хітрасці. Ісая апісвае «словы кнігі», якія перадаюцца.

«Калі хтосьці не вучоны, хто кажа: “Прачытайце гэта”, ён кажа: “Я не вучоны”» (Ісая 29:12)

Важна тое, што сціпла, але актуальна: Пісанне не патрабуе, каб Божы пасланнік быў дыпламаваным літаратурным архітэктарам; яно адлюстроўвае адкрытыя словы, якія дасягаюць таго, хто не «вучоны» ў традыцыйным сэнсе. Гэта становіцца актуальным пры ацэнцы пазнейшых прэтэндэнтаў, якія прадстаўляюць сябе як чытальнікі і прапаведнікі, а не як аўтары, якія будуць тэалагічную сістэму. Трэці прамень паходзіць ад Данііла, які забяспечвае граматыку для бесперапыннасці і перадачы падчас парушэнняў. Бачанні Данііла тычацца не толькі імперый; яны робяць постхрамавы свет канцэптуальна зразумелым у Пісанні. Данііл 2 адлюстроўвае паслядоўнасць царстваў, а затым панаванне, якое не залежыць ад пастаянства папярэдніх імперый — трывалае ўстанаўленне, якое стаіць над крахам папярэдніх панаванняў (Данііл 2:34–35, 44). Данііл 7 фармалізуе мову перадачы: панаванне даецца і здымаецца; улада пераходзіць з рук у рукі; і «царства і панаванне» ў рэшце рэшт

«дадзены» (Данііла 7:14, 27)

Прарок, падобны да Майсея, і публічнае адкрыццё

Перш чым у эсэ задацца пытаннем, ці адпавядае які-небудзь пазнейшы прэтэндэнт пасляхрамавай карціне, неабходна ўдакладніць, якога кіраўніцтва чакае само Пісанне. Вось тут і мае значэнне профіль «прарока, падобнага да Майсея», не як лозунг, а як катэгорыя. Майсей — гэта не проста натхнёны настаўнік маральнасці. Майсей — гэта парадыгматычны пасланнік перададзенай мовы, чыё абвяшчэнне фарміруе заканатворчую супольнасць пакланення. Запавет — гэта не абстракцыя; ён становіцца грамадскім парадкам, таму што Майсей дае абавязковыя інструкцыі. Другазаконне выразна апісвае гэтую мадэль:

«Прарока, падобнага да Мяне, паставіць табе Гасподзь, Бог твой, з братоў тваіх; Яго слухайся» (Другазаконне 18:15)

Далей у тэксце тлумачыцца, што азначае «як Майсей»: «Прарока пастаўлю ім з братоў іхніх, падобнага да цябе, і ўкладу словы Мае ў вусны Ягоныя, і Ён будзе гаворыць ім усё, што Я загадаю Яму» (Другазаконне 18:18).

«Чытайце ў імя вашага Госпада, які стварыў». (Каран 96:1, Сахіх Інтэрнэшнл)

«Ён не гаворыць паводле [сваёй] схільнасці. Гэта — толькі адкрыццё, якое было адкрыта». (Каран 53:3–4, Сахіх Інтэрнэшнл)

Згодна з логікай катэгорыі Другазаконня, ацэнка заключаецца не ў тым, ці падобны тэкст да сучаснай кнігі, а ў тым, ці прадстаўляецца ён як словы, укладзеныя ў вусны і перададзеныя як абавязковае кіраўніцтва. Гэта Майсеевая-прароцкая форма.

«Тады кнігу дадуць непісьменнаму і скажуць: “Прачытай гэта”. А ён скажа: “Я непісьменны”» (Ісаія 29:12)

Справа ў тым, што Пісанне змяшчае сцэны, у якіх адкрыццё перадаецца камусьці па-за межамі традыцыйнага навуковага аўтарытэту. У біблейскім уяўленні прарочы аўтарытэт грунтуецца на акце Божлага адкрыцця, а не на інстытуцыйным пацверджанні.

«Госпаду, Богу твайму, пакланяйся і Яму аднаму служы» (Мацьвее 4:10)

«І тады абвясчу ім: Я ніколі не ведаў вас; адыдзіце ад Мяне, хто чыніць беззаконне» (Мацьвее 7:23).

Такім чынам, пазнейшы прэтэндэнт, які прадстаўляе сябе ў прароцкай форме (перададзеныя словы; абавязковыя рэкамендацыі), павінен ацэньвацца не па тым, ці адпавядае ён інстытуцыйнаму статус-кво,

Улічваючы гэта, чытач можа слухна спытаць, ці ўтрымлівае сама Біблія якое-небудзь месца для пазнейшых, заканадаўчых кіраўніцтў пасля разрыву. Данііл выкарыстоўваецца тут не як кодавы зборнік для сучаснага ўстанаўлення даты, а таму, што ён гаворыць у катэгорыях гісторыі, пераносу і гарызонтаў. Гэта дае магчымасць абмеркаваць бесперапыннасць пасля разрыву, не робячы выгляд, што разрыву ніколі не было.

Данііл і час бесперапыннасці

«І ў дні тых цароў Бог Нябесны ўзвядзе царства, якое ніколі не будзе знішчана, і царства гэтае не будзе перададзена іншаму народу, але яно разбурыць і знішчыць усе гэтыя царствы, а само будзе стаяць вечна». (Данііла 2:44)

«Яму дадзена ўлада і слава і царства, каб усе народы, плямёны і мовы служылі Яму; улада Яго — улада вечная» (Данііла 7:14)

Пазней, у 7-м раздзеле кнігі прарока Данііла апісваецца кульмінацыйны паварот, у якім улада перадаецца «святым Усявышняга». Тут зноў гаворка ідзе пра дараванне і прызначэнне, а не пра чалавечае будаўніцтва: «І царства, і ўлада, і веліч царства пад усім небам будуць дадзены народу святых Усявышняга, і царства Яго — царства вечнае, і ўсе ўлады будуць служыць і слухацца Яго» (Данііла 7:27).

Пазней Данііл выкарыстоўвае тую ж самую пераносную мову, апісваючы панаванне як нешта «дадзенае» і ў канчатковым выніку прызначанае пад боскім суверэнітэтам (Данііла 7:27).

«Ён спыніць ахвяру і прынашэнне» (Данііла 9:27)

тэкставы крызіс з выкарыстаннем уласных катэгорый Святога Пісання: кіраўніцтва, паслухмянасць, выключнае пакланенне, перадача праз плады і бесперапыннасць праз разбурэнне.

Пытанне пасля Храма — гэта не толькі «іўдаізм супраць хрысціянства супраць ісламу». Яно таксама ўзнікае ў самым раннім руху Ісуса. Новы Запавет захоўвае сведчанні таго, што першыя пакаленні вернікаў не былі маналітнымі ў пытаннях, найбольш актуальных тут: Закон, уключэнне язычнікаў, ідэнтычнасць запавету і тое, чаго патрабуе пераемнасць з Пісаннем Ізраіля. У запісах гэтыя пытанні разглядаюцца як вырашальныя, а не як вырашаныя паслядоўныя думкі. У Дзеях апісваецца сур'ёзная спрэчка аб тым, ці звычайна вернікі-язычнікі павінны быць абрэзаны і ці абавязаны яны выконваць Закон (Дзеі 15:1–2). Пасланні Паўла адлюстроўваюць той жа канфлікт у больш рэзкіх тэрмінах, асабліва ў Пасланні да Галатаў. Гэтая разнастайнасць мае значэнне для метаду. Яна прадухіляе анахранізм. Яна паказвае, што «тое, што меў на ўвазе Ісус», не было аўтаматычна відавочным для ўсіх ранніх хрысціян, і што канкуруючыя мадэлі пераемнасці спрачаліся ў самы ранні перыяд. У гэтай абстаноўцы — пашырэнні ў язычніцкі свет, набліжаючыся да катастрофы, якая неўзабаве знішчыць функцыянальнасць Храма — не дзіўна, што маглі з'явіцца розныя пасля Храмавыя рухавікі. Вось чаму захаванае вучэнне Ісуса разглядаецца тут як карысны арыенцір, а не як меркаванне, што пазнейшыя дактрынальныя ўрэгуляванні аўтаматычна адлюстроўваюць яго намеры. Ісус публічна сцвярджае Закон (Мацьвея 5:17–18) і лічыць беззаконне і пустую рэлігійнасць дыскваліфікуючымі (Мацьвея 7:21–23).

Гэтыя сцвярджэнні не вырашаюць усіх пазнейшых спрэчак, але яны ўстанаўліваюць пэўную пазіцыю: сур'ёзнае стаўленне да паслухмянасці і падазрэнне да рэлігійных сцвярджэнняў, якія разводзяць запаветнае жыццё да простых ідэнтычнасцейных ярлыкоў. Гэтая пазіцыя натуральным чынам вядзе да біблейскіх крытэрыяў ацэнкі пазнейшых прэтэндэнтаў. Пісанне не разглядае ўладу як нешта неўтаймоўнае; яно дае выпрабаванні.

Данііл зноў: час і перадача

Калі чытаць Данііла разам з Ісаёй і пасляхрамавым разрывам, яго сіла не вычэрпваецца абстрактнай сімволікай. Данііл прапануе тое, што Ісаёя не падкрэслівае так непасрэдна: абмежаваны ў часе пераход. Не толькі тое, што кіраванне зменіцца, але і тое, што сама гісторыя будзе рухацца да кропкі, калі старыя механізмы запавету стануць нежыццяздольнымі, і іх замяніць нешта трывалае. Данііл 2 усталёўвае асноўную граматыку. Паслядоўныя царствы ўзнікаюць і падаюць, пакуль канчатковае ўмяшанне не перапыняе ўсю паслядоўнасць: «камень, адсечаны не рукамі», ударае ў статую, разбіваючы складаную канструкцыю, пасля чаго «ні следу ад іх не знайшлося», і камень становіцца

«вялікая гара, якая напаўняла ўсю зямлю» (Данііла 2:34–35)

Акцэнт робіцца не на ўнутранай рэформе, а на замене боскай ініцыятывай. Царства, якое ўсталёўвае Бог, не суіснуе бясконца з папярэднім парадкам; яно замяняе яго і трывае.

«каб усе народы, плямёны і мовы служылі Яму» (Данііла 7:14)

«святая Усявышняя атрымаюць царства» (Данііла 7:18)

«І царства, і ўлада, і веліч царства пад усім небам будуць дадзены народу святых Усявышняга, царства якога — царства вечнае, і ўсе ўлады будуць служыць і слухацца Яго». (Данііла 7:27)

Гэта важна, бо гэта непасрэдна адпавядае ўласнай мове пераносу, якой карыстаўся Ісус:

«Народ князя, які мае прыйсці, знішчыць горад і святыню» (Данііла 9:26)

«Ён спыніць ахвяру і прынашэнне дароў» (Данііла 9:27)

«Кроў ачышчае жыццём» (Левіт 17:11)

Калі ахвярапрынашэнне спыняецца ў гісторыі — не сімвалічна, а канкрэтна, — то бесперапыннасць не можа быць падтрымана адным толькі сцвярджэннем. Альбо Бог пакідае чалавецтва без дзеючага шляху паслухмянасці і пакланення, альбо кіраўніцтва выказваецца ў форме, якая больш не залежыць ад разбуранай святыні. Данііл прадстаўляе гэта як прадбачаны суд, за якім ідзе боскае дзеянне. Больш моцнае сцвярджэнне мае кумулятыўны характар: Пісанне прадбачыць вырашальную постхрамовую фазу, якая характарызуецца спыненнем, перадачай і формай Богага кіравання, якая сутыкнецца з народамі. Калі ахвярапрынашэнне спыняецца, калі кіраванне перадаецца, і калі кіраўніцтва павінна заставацца публічным і дзеючым, то пытанне не ў тым, ці магчыма пазнейшае кіраўніцтва, а ў тым, як яго распазнаць. Менавіта тут маюць значэнне ранейшыя катэгорыі. Прарочая ўлада, у сэнсе Другазаконня, — гэта перададзеная мова:

Ісус сцвярджае закон, папярэджвае аб беззаконні і гаворыць пра будучы падман і распазнанне праз плады (Мацвее 7:15–23). Ён не сцвярджае, што адмяняе закон (Мацвее 5:17), і не называе сябе заканадаўцам народаў, якога прадбачаць Данііл і Ісая. Таму Данііла нельга лічыць «ужо выкананым», не растлумачыўшы, як разбурэнне Храма пакідае некранутым дзеючы шлях завету.

З такога пункту гледжання, Данііл не выступае за іслам асобна. Ён настойвае на пытанні бесперапыннасці. Іўдаізм захоўвае ідэнтычнасць і адданасць пры пазбаўленні. Паўлава хрысціянства будзе механізм замены, сканцэнтраваны на тэалогіі адкуплення, сфармуляванай праз апостальскія пасланні. Іслам, наадварот, сцвярджае аднаўленне: перададзенае адкрыццё, партатыўнае пакланенне і юрыдычна-маральную структуру, якая функцыянуе без залежнасці ад святыні — менавіта такое рашэнне патрабавалася б для постхрамовага гарызонту, калі Бог не адмовіцца ад кіраўніцтва. Такім чынам, вага Данііла заключаецца не ў тым, што ён непасрэдна называе Мухамеда, а ў тым, што ён робіць ідэю пазнейшага, трывалага аднаўлення, звернутага да народаў, не толькі магчымай, але і структурна чаканай. Калі Данііла чытаць разам з антыідалапаклонніцкім гарызонтам Ісаі і мовай перадачы кіравання Ісусам, збліжэнне становіцца цяжка адхіліць як супадзенне. Тое, што спачатку здаецца спрэчнай інтэрпрэтацыяй, пачынае выглядаць як заканамернасць.

Іслам, вызначаны паводле яго ўласных тэрмінаў: аднаўленне, улада і бесперапыннасць

Тут аргумент павінен рабіць тое, чаго не робяць многія дыскусіі: вызначыць іслам так, як іслам вызначае сябе сам, перш чым ацэньваць, ці адпавядае ён пасляхрамавай эпохі. Гэта не ветлівасць — гэта патрабаванне для дакладнасці. Распаўсюджанай памылкай у хрысціянска-мусульманскіх спрэчках з'яўляецца тое, што іслам «пабудаваны» на Бібліі ў тым сэнсе, што Тора і Новы Завет трактуюцца як абавязковыя аўтарытэтычныя крыніцы. Іслам гэтага не робіць. Біблія выкарыстоўваецца тут у якасці кантэксту перадсвятарства — таму што ў гэтым разглядаецца, ці чакае біблейскі свет пашырэння гарызонту кіраўніцтва пасля разбурэння Храма, — але дзеючым аўтарытэтным органам ісламу з'яўляецца Каран і прароцкая традыцыя (Сунна). Гэтае адрозненне з'яўляецца цэнтральным, таму што праблема пасляхрамавай эпохі — гэта праблема функцыянальнасці: рэлігія павінна мець функцыянальны механізм пакланення і закона, які сапраўды прыдатны для жыцця пасля 70 г. н. э. Іслам сцвярджае, што ён мае такі механізм.

Асноўная прэтэнзія ісламу заключаецца не толькі ў тым, што ён прапануе адданасць Богу, але і ў тым, што ён прадстаўляе сябе як аднаўленне прароцкай рэлігіі як паўнаважнага спосабу пакланення і паслухмянасці. Каран неаднаразова прадстаўляецца як адкрыццё, а не асабістае аўтарства, і як публічны зварот, а не прыватная тэалагічная спекуляцыя. Тэкст адлюстроўвае сябе як дэкламацыю:

І гэта адмаўляе, што пасланец прамаўляе рэлігійную дактрыну з жадання:

Проста кажучы, яго спосаб — гэта перададзеная мова — словы, якія вымаўляюцца, дэкламуюцца і публічна абвешчаюцца, — што адпавядае біблейскай катэгорыі прароцкага аўтарытэту:

Гэта сведчыць аб структурнай цэласнасці.

«Да закона і да сведчання! Калі яны не кажуць паводле гэтага слова, то няма ў іх святання» (Ісая 8:20)

Гэта значыць, што сапраўднае кіраўніцтва вымяраецца вернасцю манатэізму і паслухмянасцю, а не харызмай ці інстытуцыйнай спадчынай. Іслам прадстаўляе сябе як крытэры, які ўдакладняе і аддзяляе праўду ад адхіленняў у пакланенні і вучэнні, заклікаючы людзей вярнуцца да Бога Абраама без падзеленай адданасці — што адпавядае патрабаванням Торы,

І захаванне Ісусам выключнага пакланення,

Пасляхрамовая актуальнасць становіцца больш зразумелай, калі аўтарытэт вызначаецца выразна. Пасля 70 г. н. э. сістэма, звязаная са свяцілішчам, больш не можа цалкам выконвацца, як прадпісана. Заява аб аднаўленні павінна рабіць як мінімум тры рэчы, каб быць значнай, а не рытарычнай: яна павінна пераарыентаваць пакланенне толькі на Бога;

яна павінна забяспечыць функцыянальную сістэму закона і пакланення, якая не залежыць ад фізічнага алтара; і яна павінна забяспечыць стабільную структуру ўлады, якая не абапіраецца на рэканструкцыю непрацуючага механізму шляхам спекулятыўнай замены. Іслам сцвярджае ўсе тры. Ён сцвярджае бескампрамісны манатэізм, адкідае пакланенне каму-небудзь, акрамя Бога, і ўстанаўлівае партатыўнае жыццё пакланення: малітву, пост, міласціну, паломніцтва, пакаянне і ўсеабдымны этычна-прававы парадак. Каран і Сунна, адпаведна, функцыянуюць як аперацыйны цэнтр пасляхрамавай эпохі. Гэта той момант, калі неабходна ўдакладніць для чытачоў, сфарміраваных хрысціянскімі здагадкамі пра Святое Пісанне. Іслам не адмаўляе, што Бог адкрыў Тору або што Ісус быў прарокам і Месіяй; ён адмаўляе, што пытанні захавання і аўтарытэтнасці можна ігнараваць. Сама Біблія змяшчае папярэджанні аб адхіленнях і неабходнасці разважлівасці, і яна не прадстаўляе гісторыю заповіту як неўспрымальную да змяненняў чалавекам. Прарочая скарга часта заключаецца ў тым, што людзі

«Таму сказаў Гасподзь: за тое, што гэты народ набліжаецца да Мяне вуснамі сваімі і языком шануе Мяне, а сэрца сваё аддаліў ад Мяне, і страх іх перад Мною навучаны заповедзямі чалавечымі,» (Ісаіа 29:13)

і што рэлігія наславаецца на чалавечыя дапаўненні. Іслам сцвярджае, што яго аднаўленне вяртае пакланенне да абрагамічнага ўзроўню і аднаўляе кіраўніцтва як дзеючы лад жыцця — менавіта той «рухавік», які спатрэбіцца свету пасля Храма, калі Божая міласэрнасць працягнецца ў кіраўніцтве.

Сцвярджэнне Мухамада і спосаб адкрыцця: публічнае абвяшчэнне і дэкламаваная прамова

Калі сур'ёзна паставіцца да разрыву пасля Храма, то пытанне пра «іншага пасланца» — гэта не эмацыйны скачок, а структурнае даследаванне. Механізм Торы, сканцэнтраваны на алтары, запісаны, але пасля 70 г. н. э. ён больш не практычны, як прадпісана. Калі Божы ўзор — гэта кіраўніцтва, а не пакрыўджанне...

Тады праўдападобнасць адноўленага кіраўніцтва не чужая Пісанню. Пытанне ў тым, які пасланнік мог бы праўдападобна функцыянаваць як пасляразрыўны працяг прарочай рэлігіі: не проста філосаф, а носьбіт абавязковага кіраўніцтва, вынікам якога з'яўляецца дзеючае пакланенне і закон, пераносныя ў розныя краіны і арыентаваныя толькі на Бога Абрагама —

Сцвярджэнне Мухамада, згодна з уласным самавызначэннем ісламу, менавіта такога кшталту. Ён не прадстаўляе сябе як аўтара, які будзе сістэму з асабістага генія; ён прадстаўляе сябе як пасланніка, які атрымлівае і перадае зварот. Рыторыка Карана — гэта не «Мухамад думае». Гэта «Скажы» — граматыка абвяшчэння. Асноўныя тэксты ісламу характарызуюць яго ролю як прыёму і перадачы.

Тэкст прадстаўляе сябе як дэкламацыю:

Каран відавочна адмаўляе, што яго змест з'яўляецца вынікам асабістай рэлігійнай творчасці:

«Гэта — Кніга, у якой няма сумневу, яна з'яўляецца кіраўніцтвам для тых, хто баіцца Алаха» (Каран 2:2, Сахіх Інтэрнэшнл)

Яно неаднаразова апісвае сябе як удакладненне і крытэры — тое, што пазнейшы ісламскі слоўнік называе Фуркан, — таму кіраўніцтва не толькі натхняе, але і адрознівае: яно аддзяляе сапраўднае пакланенне ад адхіленняў і ілжывай адданасці. Гэты спосаб мае структурнае значэнне ў пасляхрамавай спрэчцы. Мадэль прароцкага аўтарытэту ў габрэйскай Бібліі — гэта не ў першую чаргу акадэмічная экзегеза; гэта перададзеная мова і абавязковыя інструкцыі:

Рэлевантнасць не ў тым, што трэба прыняць іслам, каб убачыць паралель. Рэлевантнасць у тым, што ў біблейскай фантазіі адкрыццё часта прыходзіць у выглядзе слоў, укладзеных у вусны і перададзеных народу; і пасля разрыву, які робіць старыя інстытуцыйныя механізмы непрацаздольнымі, працяг, які прадстаўляе сябе як перададзеная інструкцыя, структурна зразумелы як «прарочы» па форме. Сцвярджэнне Мухамеда таксама відавочна абрагамічнае па сваім звароце і намеры. Іслам не прэтэндуе на вынаходніцтва новага бажства або на перанакіраванне пакланення племянному богу. Ён сцвярджае, што аднаўляе пакланенне Богу, вядомаму ў біблейскай памяці: Творцу, Богу Абрагама, Богу, які судзіць ідалапаклонства і заклікае чалавецтва да пакаяння. Каран апісвае свой заклік як бесперапынны з прарочым заклікам: выключнае пакланенне Богу, адмова ад ідалаў і праведнасць як жывое паслухмянасць. Гэта адпавядае біблейскай аснове, што сур'ёзнасць завету Бога — гэта не проста ідэнтычнасць, а паслухмянасць —

«Захоўвайце пастановы Мае і законы Мае, якія чалавек выконвае, каб жыць імі. Я — Гасподзь». (Левіт 18:5)

І з прарочым сцвярджэннем, што пакаянне і вяртанне — гэта дзверы назад —

«Хай пакіне бязбожнік дарогу сваю і няправедны — свае думкі; і хай вернецца да Госпада, і Ён памілуе яго, і да Бога нашага, бо Ён шмат даруе». (Ісая 55:7)

«Але пайдзіце і навучыцеся, што значыць: «міласэрнасці хачу, а не ахвяры». Бо Я прыйшоў заклікаць не праведнікаў, а грэшнікаў да пакаяння. (Мацэвёя 9:13)

І яго папярэджанне, што

рэлігійнасць без паслухмянасці — пустата,

Ключавое ўдакладненне дапамагае абараніць эсэ ад няправільнай інтэрпрэтацыі. Сцвярджаць, што іслам «дзеяздольны пасля Храма», не азначае сцвярджаць, што іўдаізм несапраўдны або што хрысціянства — чыстая махлярства. Гэта азначае назваць структурнае адрозненне. Рабінскі іўдаізм верна захоўвае ідэнтычнасць Торы ў выгнанні, не сцвярджаючы, што Тора перапісана. Хрысціянства, асабліва ў сваёй дамінуючай паўлаўскай форме, вырашае разрыў, пераарыентуючы адкупленне на распяцце, эфектыўна перамяшчаючы логіку алтара ў раз і назаўжды збаўчую падзею. Іслам сцвярджае аднаўленне: абноўлены цэнтр прароцкага аўтарытэту (Каран і Сунна), які аднаўляе манатэістычнае пакланенне і закон як поўны, практычны лад жыцця без апоры на храмавую сістэму. Гэта таксама належнае месца, каб выразна заявіць, што сувязь ісламу з папярэднімі пісаннямі не з'яўляецца юрыдычнай залежнасцю. Мусульмане не ставяцца да Торы або Новага Завету як да абавязковага закона. Яны цытуюцца тут,

таму што аргумент правяраецца ўнутры таго, што біблейскі свет ужо ведае, і таму, што захаванае вучэнне Ісуса функцыянуе як карысны арыенцір для сцвярджэнняў аб бесперапыннасці.

Фуркан як крытэрыі: чаму іслам успрымае сябе як выпраўленне, а не выдумку

Калі разрыў Храма з'яўляецца гістарычнай рухаючай сілай аргументацыі, то Фуркан — гэта канцэптualная вось самапрэтэнзіі ісламу. Іслам не прадстаўляе сябе як «новая рэлігійная ідэя», якая змагаецца за месца на рынку. Ён прадстаўляе сябе як крытэрыі — аўтарытэтны раздзяляльнік паміж сапраўдным абрагамічным манатэізмам і пазнейшым дрэйфам. У біблейскім кантэксце гэта не чужая канцэпцыя. Пісанне мяркуе, што супольнасці могуць адхіляцца, захоўваючы рэлігійную мову, і яно неаднаразова заклікае да разважлівасці і вяртання. Ісая непасрэдна асуджае гэтую з'яву:

Ісая папярэджвае, што публічная рэлігійнасць можа ператварыцца ў пустыя словы, а сэрца блукае, і што страх Божы можа быць зведзены да чалавечых традыцый (Ісая 29:13).

Прарокі — гэта не проста апавядальнікі; яны выпраўляюць, што супрацьстаяць адхіленню у пакланенні і паслухмянасці і аднаўляюць цэнтр завету. Іслам прэтэндуе на тую ж карэктыўную функцыю, але з вырашальным пасляхрамавым адрозненнем: ён прэтэндуе не толькі на крытыку, але і на забеспячэнне абноўленага, практычнага кіраўніцтва — партатыўнага

пакланенне і закон — праз перададзенае адкрыццё. Каран фармулюе свой уласны спосаб як чытаны зварот, а не як прыватную тэалагічную канструкцыю:

І гэта адмаўляе, што вучэнне пасланца з'яўляецца вынікам асабістага жадання:

У метадазе эсэ гэта мае значэнне, таму што прароцкая катэгорыя Другога закона —

Каран не прадстаўлены як разважанні чалавека пра Бога; ён прадстаўлены як словы, выказаныя публічна. Гэтая крытэрыяльная функцыя найбольш бачная ў тым, што іслам сцвярджае, што выпраўляе. Выпраўленні не выпадковыя; яны накіраваны менавіта на тыя катэгорыі, якія Біблія лічыць вырашальнымі. Па-першае: межы пакланення. Вызначальнай заповеддзю Торы з'яўляецца выключная адданасць:

І Ісус паўтарае тую ж мяжу ў прамой мове:

«Абмыйцеся, ачысціцеся; адкіньце зло ўчынкаў вашых перад вачыма Маімі; перастацьце рабіць зло; навучыцеся рабіць дабро; шукайце правасуддзя, дапамагайце прыгнечаным, судзіце сіроту, заступайцеся за ўдову». (Ісая 1:16-17)

Ісус вызначае сапраўднасць гэтак жа:

І ён папярэджвае пра

«беззаконне» (Мацьвея 7:23)

Іслам сцвярджае, што аднаўляе рэлігію, арыентаваную на паслухмянасць, грамадскае жыццё якой пабудавана вакол пакланення і закона, а не сістэму, цэнтр цяжару якой становіцца замяшчальным механізмам, які робіць усталяваную ў Торы структуру функцыянальна састарэлай. Па-трэцяе: пытанне ўлады пасля разрыву. Пасляхрамавы крызіс не вырашаецца настроймі; ён вырашаецца цэнтрам улады, які можа кіраваць пакланеннем і законам апэратыўным чынам. Сцвярджэнне ісламу відавочнае: Каран і прароцкая традыцыя (Сунна) функцыянуюць як дзеючы аўтарытэт для пакланення і закона ў апошнім заповіце. У гэтым даследаванні біблейскія тэксты выкарыстоўваюцца ў якасці параўнальнага кантэксту для праблемы пераемнасці, а не як прававая аснова ісламу.

«Давайце паспрачаемся» (Ісаія 1:18)

Свядомае ўзаемадзеянне: наратыўныя кантрасты, якія функцыянуюць як карэкцыі

Выяўляецца паўтаральная заканамернасць: Каран звяртаецца да знаёмых біблейскіх эпізодаў, пераглядаючы пры гэтым пэўныя асаблівасці. Гэтыя перагляды не выпадковыя. Яны паслядоўна служаць тром мэтам: (1) трансцэндэнтнасць Бога і выключнае права на пакланенне; (2) прароцкая годнасць і маральная яснасць; і (3) рэлігія, сканцэнтраваная на пакаянні, паслухмянасці і непасрэднай адказнасці. Прыведзеныя ніжэй прыклады з'яўляюцца рэпрэзентатыўнымі, а не вычарпальнымі, і яны важныя для тэзіса эсэ, таму што ілюструюць, як выглядае «Фуркан» па змесце: выпраўленне адхіленняў пры захаванні прароцкай асновы.

Рука Майсея: ад пакут да знаку без шкоды

Майсей:

«І сказаў яму Гасподзь: пакладзі руку тваю сабе за пазуху. І паклаў ён руку сваю за пазуху, і выняў яе, і вось, рука ягоная была пракажоная, як снег». (Зыход 4:6)

«І сказаў ён: пакладзі зноў руку тваю за пазуху тваю». І паклаў ён руку сваю за пазуху сваю, і выцягнуў яе з пазухі сваёй, і вось, яна зноў стала такой жа, як цела ягонае». (Зыход 4:7)

У Каране той жа знак захоўваецца як цуд яркасці, але выразна апісаны як «белы без шкоды» (звычайна перакладаецца як «белы без хваробы»): «І прыцягні руку да грудзей, і яна выйдзе белая без шкоды як яшчэ адзін знак» (Каран 20:22; гл. таксама 27:12; 28:32). Функцыя застаецца нязменнай — публічны знак фараону, — але пераказ выключае намёк на тое, што Бог прыніжае Свайго пасланца праз нячысціню ў момант даручэння. Рэдагаванне абараняе прароцкую годнасць, захоўваючы пры гэтым доказную ролю знака.

Аарон і цяля: ад стварэння ідалапаклонства да супраціву яму

«І ён узяў іх з рук іхніх і абрабіў яго разцом, зрабіўшы з яго літога цяля. І яны казалі: гэта твае багі, Ізраіле, якія вывелі цябе з зямлі Егіпецкай». (Зыход 32:4)

«І ўбачыўшы гэта, Аарон пабудаваў перад ім ахвярнік; і абвясціў Аарон, кажучы: заўтра свята Госпаду» (Зыход 32:5)

У Каране пераказваецца эпізод, у якім Аарон папярэджвае народ і супраціўляецца ідалапаклонству, а пазней тлумачыць Мусею, што ён баіцца падзелу і быў пераможаны (Каран 20:90-94; 7:150-151). Каран не адмаўляе бяду; ён адмаўляе, што яе спрычыніў нейкі буйны прарок. Гэта адмаўленне адпавядае асноўнаму сцвярджэнню Карана адносна прароцтва: прарокі заклікаюць да таўхіду; яны не ўстанаўліваюць шырк.

Саламон: ад ідалапаклонніцкага краху да відавочнага апраўдання

«Бо калі Саламон састарыўся, жонкі ягоныя схілілі сэрца ягонае да іншых багоў, і сэрца ягонае не было цалкам адданае Госпаду Богу ягонаму, як сэрца Давіда, бацькі ягонага» (1 Царстваў 11:4).

«Тады Саламон пабудаваў узвышша для Хамоша, агіды Маава, на ўзгорку, які перад Ерусалімам, і для Малоха, агіды Амонян» (1 Царстваў 11:7).

Каран відавочна адмаўляе, што Саламон упаў у нявер'е: «І яны пайшлі за тым, што читалі д'яблы падчас праўлення Саламона. Не Саламон нявераваў, але д'яблы няверавалі, навучаючы людзей магіі і таму, што было адкрыта двум анёлам у Вавілоне, Харуту і Маруту. Але два анёлы не вучаць нікога, пакуль не скажуць: «Мы — спакуса, таму не няверуйце [практыкуючы магію]». І ўсё ж яны вучацца ад іх таму, з дапамогай чаго яны разлучаюць мужчыну і яго жонку. Але яны нікому не шкодзяць гэтым, акрамя як з дазволу Алаха. І людзі вучацца таму, што шкодзіць ім і не прыносіць ім карысці. Але дзеці Ізраіля, безумоўна, ведалі, што той, хто купіў гэта, не будзе мець долі ў будучым жыцці. І няшчасны той, за што яны прадалі сябе, калі б яны толькі ведалі» (Каран 2:102). Зноў жа, справа структурная: Каран паслядоўна адмаўляецца апісваць прароцкую місію як крах ідалапаклонства. Яно прадстаўляе прароцкае кіраўніцтва як знак Бога, а не як сродак для політэістычнага скандалу.

Ахвяра Абрагама: ад няяўнага выпрабавання да свядомага падпарадкавання

«Вось агонь і дровы, а дзе ягня на цэласпаленне?» (Быццё 22:7)

У Каране пераказваецца сцэна, дзе сын быў праінфармаваны і згаджаўся на пакорлівасць: «О сыне мой! Я бачыў у сне, што прыношу цябе ў ахвяру, дык паглядзі, што ты думаеш». Ён сказаў: «О бацька мой, зрабі тое, што табе загадана; ты знойдзеш мяне, калі будзе на тое воля Алах, сярод цярэплівых» (Каран 37:102; гл. 37:103-107). Змена не касметычная: яна выразна ўказвае ісламскае вызначэнне рэлігіі як пакорлівасці, увасобленай Абрагамам і яго сям'ёй.

Лот: Ад сэксуальнага сораму да прарочай маральнай яснасці

У Кнізе Быцця апісаны дачкі Лота, якія ап'яняюць яго і здзяйсняюць кровазмяшэнне (Быццё 19:30-38). Каран апускае гэты скандал і паслядоўна паказвае Лота як праведнага

папярэджвальніка, які выступае супраць сэксуальнай распусты ў сваёй супольнасці (Каран 11:77-83; 26:160-175). Рэдакцыйны выбар зноў адпавядае той жа тэзіснай заяве: прарочыя постаці з'яўляюцца ўзорамі кіраўніцтва, а ў цэнтры апавядання — разбэшчанасць супольнасці і папярэджанне прарока, а не прыніжальная гісторыя, якая аслабіла б маральную даверлівасць.

Гэтыя супрацьпастаўленні самі па сабе не даказваюць іслам; іх функцыя больш вузкая: яны ілюструюць, што азначае, калі Каран прэтэндуе на Фуркан. Ён прадстаўляе сябе як крытэры, які захоўвае аўраамічную аснову, выпраўляе адхіленні і аднаўляе прароцкую годнасць — менавіта той карэкціруючы стан, якога можна чакаць, калі кіраўніцтва аднаўляецца пасля інстытуцыйнага разрыву.

Захаванне Адкрыцця: супольнасць, аўтарытэт і захаванне кіраўніцтва

Сцвярджэнне, што іслам функцыянуе як пасляхрамавае аднаўленне, таксама патрабуе ўвагі да таго, як адкрыццё захоўваецца на працягу часу. Крытэры не мае сэнсу, калі кіраўніцтва, якое ён удакладняе, не можа быць надзейна перададзена. Па гэтай прычыне самаўяўленне Карана неаддзельнае ад камунальных і структурных механізмаў, праз якія ён захоўваецца. Пры параўнальным разглядзе вылучаюцца тры розныя мадэлі: захаванне Торы Ізраілем, перадача Новага Запавету хрысціянствам і захаванне Карана і прароцкай практыкі ісламам. Адрозненні не толькі тэалагічныя; яны структурныя, і яны фарміруюць тое, як кожная супольнасць перажывае гістарычны разрыў.

У выпадку Ізраіля захаванне Святога Пісання неаддзельнае ад народнасці, радаводу і закона. Тора захоўваецца праз заповітную супольнасць, звязаную этнічнай бесперапыннасцю, рытуальным выкананнем і юрыдычнай перадачай. Пасля разбурэння Першага і Другога Храмаў рабінскі іўдаізм паспяхова пераарыентаваў рэлігійнае жыццё вакол вывучэння, малітвы і юрыдычных разважанняў. Гэтая адаптацыя гістарычна выдатная і заслугоўвае прызнання: іўдаізм захаваў манатэізм і Святое Пісанне без святыні, святарства або ахвярапрынашэнняў.

Хрысціянства ўзнікае ў іншых умовах. Новы Заповіт — гэта не адно чытанае адкрыццё, а збор твораў, якія ствараліся на працягу дзесяцігоддзяў: Евангеллі, пасланні, пропаведзі і тэалагічныя разважання. Гэтыя тэксты захоўваюцца праз супольнасці, а не праз адзіны механізм захавання, і аўтарытэт развіваецца з цягам часу праз царкоўныя структуры, саборы і інтэрпрэтацыйныя традыцыі. Гэтая мадэль дазваляе глабальнае пашырэнне, але яна таксама стварае дактрынальную плюралізм, бо адзінаства ў значнай ступені залежыць ад пазнейшай тэалагічнай гарманізацыі, а не ад адзінага чытанага корпуса і ўніфікаванай, захаванай мадэлі богаслужэння і закона.

Іслам прадстаўляе трэцюю мадэль. Каран сцвярджае, што гэта публічна пераказанае адкрыццё, завучанае ў супольнасці і захаванае праз масавую перадачу. Яго захаванне залежыць не ад радаводу, святарства ці пазнейшых сабораў, а ад жывой супольнасці, якая дэкламуе адзін і той жа тэкст на адной мове на працягу геаграфіі і пакаленняў. Каран апісвае гэта захаванне як наўмыснае:

Ісламская гісторыя ўключае ў сябе канфлікты і рознагалосці, а ісламская навука змяшчае рэальныя дыскусіі, у тым ліку дэталёвыя спрэчкі аб ацэнцы хадысаў і юрыдычных абгрунтаваннях. Тут сцвярджэнне больш вузкае: чытаны тэкст Карана і агульная мадэль пакланення, замацаваная ў ім, захавалася з незвычайнай стабільнасцю на працягу геаграфіі і пакаленняў.

«Сапраўды, Мы ніспаслалі Напамін, і Мы абавязкова захаваем яго» (Каран 15:9).

Найважнейшым фактам з'яўляецца тое, што гэтае захаванае чытанне спалучаецца з Сунай — публічным вучэннем і заканадаўчым пакланенне Прарока, — якая функцыянуе як практычнае выкладанне адкрыцця. Разам Каран і Суна ўтвараюць поўнае пакланенне-законнае жыццё, якое з'яўляецца партатыўным, публічным і паўтаральным без залежнасці ад фізічнага свяцілішча. Згодна з логікай гэтага даследавання, захаванне, такім чынам, не з'яўляецца другараднай задачай; гэта частка тэсту на бесперапыннасць. Калі б Бог хацеў, каб кіраўніцтва захоўвалася і па-за Храмам, гэта кіраўніцтва павінна быць даступным, устойлівым да фрагментацыі і здольным кіраваць пакланенне і маральнае жыццё без культавага цэнтра. Патрабаванне ісламу аб захаванні непасрэдна адпавядае гэтым патрабаванням.

З гэтага пункту гледжання вынікае не трыумфальнае сцвярджэнне, што адна супольнасць маральна пераўзыходзіць іншыя. Гэта структурнае назіранне адносна таго, як павінна выглядаць кіраўніцтва пасля разрыву, каб яно функцыянавала як сапраўдны працяг прароцкай рэлігіі. Калі культавы механізм Храма больш не працуе, і калі кіраўніцтва павінна заставацца даступным для народаў, не ператвараючыся ў дыфузную ўладу, то адкрыццё павінна быць публічна перадаваным, устойлівым да дактрынальнай фрагментацыі і здольным генераваць паўнаважнае жыццё пакланення-закону без залежнасці ад святарства, свяцілішча або алтара. Менавіта так іслам фармулюе свой уласны аўтарытэт: захаванае дэкламаванае адкрыццё ў спалучэнні з захаванай прароцкай практыкай.

Каран і Сунна: асноўныя крыніцы кіраўніцтва пасля Храма

Калі ахвярны механізм Храма больш не працуе, працяглая абрагамічная рэлігія павінна вызначаць, якой уладай кіруецца пакланенне і паслухмянасць, і як гэтая ўлада застаецца стабільнай на працягу пакаленняў і геаграфіі.

Каран адмаўляе, што Мухамад прапануе асабістыя тэалагічныя тлумачэнні, і апісвае сваё пасланне як прамову, вымаўленую ўголас:

У гэтай мадэлі ўлада не перадаецца пазнейшым саборам і не падтрымліваецца за кошт спекулятыўнай замены непрацуючага механізму. Яна ўваходзіць у склад публічна чытаных пісанняў і публічна выконваемай прароцкай практыкі — менавіта такой структуры патрабавалася б для пасляхрамавай працягласці.

Шэсць артыкулаў веры: базавы светапогляд, які аднаўляе іслам

Каб пазбегнуць блытаніны, выкліканай сучаснымі карыкатурамі, карысна выразна выкласці рэлігійныя прэтэнзіі ісламу. Іслам — гэта не ў першую чаргу культурная ідэнтычнасць ці палітычная праграма; гэта крэда і пакланенне, сканцэнтраванае на Богу Абраама. Класічным зместам ісламскай веры з'яўляюцца шэсць артыкулаў веры, якія функцыянуюць як светапогляд, у межах якога маюць сэнс пакланенне і закон ісламу.

Мусульмане вераць у Бога (Алаха), анёлаў, адкрытыя кнігі, пасланнікаў, Апошні дзень і боскае рашэнне (кадар). Гэтыя абавязацельствы трывала ставяць іслам у базавую катэгорыю прарочага манатэізму: пакланяюцца толькі Богу; прарокі кіруюць, а не замяняюць Бога; пакаянне і паслухмянасць застаюцца цэнтральнымі; а канчатковая адказнасць надае маральную сур'ёзнасць пакланенню і закону.

Адам, анёлы і маральная адказнасць

«Яны казалі: “Госпадзе наш, мы самі сабе несправядліва абышліся. Калі Ты не даруеш нам і не змілуешся над намі, мы абавязкова апынемся сярод тых, хто пацярпеў страту”» (Каран 7:23, Сахіх Інтэрнэшнл)

Гэта адпавядае паўторнаму настойванню Бібліі на асабістай адказнасці, а не на спадчынным асуджэнні. Гэта таксама мае значэнне для пытання пасля Храма: іслам адхіляе ідэю таго, што адкупленне павінна быць перанесена з разбуранага Храма на пакаранне смерцю прарока. Пакаянне, паслухмянасць і Божая міласэрнасць застаюцца сродкамі, з дапамогай якіх грахі дараваны, што адпавядае прарочаму акцэнту на вяртанні да Бога.

«О вы, якія ўверавалі, асцерагайце сябе і свае сем'і ад агню, палівам якога з'яўляюцца людзі і камяні, і над якім анёлы суровыя і строгія; яны не супраціўляюцца Алаху ў тым, што Ён ім загадвае, і выконваюць тое, што ім загадана» (Каран 66:6, Сахіх Інтэрнэшнл).

Згодна з гэтым поглядам, зло прыпісваецца маральным суб'ектам, якія выбіраюць непаслушэнства, а не метафізічнай загоне, уведзенай пры стварэнні. Гэта захоўвае асабістае значэнне адказнасці і значнасць пакаяння, што адпавядае прароцкаму акцэнту на вяртанні да Бога, а не на спадчыннай карупцыі.

Пяць слупоў: партатыўная машына пакланення і закона пасля разрыву

Калі шэсць артыкулаў — гэта светапогляд, то пяць слупоў — гэта ўкаранёная мадэль. Яны паказваюць, як іслам функцыянуе як паўнаважнае абрагамічнае пакланенне без залежнасці ад культу свяцілішча. Слупы — гэта не проста прыватная духоўнасць; яны ўвасоблены манатэізм, які паўтараецца ў публічным часе.

Сведчанне (шахада) усталёўвае межы пакланення: няма бога, акрамя Бога, і Мухамад — Яго пасланец. Афіцыйная малітва (салах) структуруе штодзённую малітву. Абавязковая міласціна (закят) звязвае пакланенне са справядлівасцю. Пост у Рамадан (саум) фарміруе стрыманасць і пакаянне. Паломніцтва (хадж) збірае супольнасць вакол абрагамічнай памяці, не робячы пастаянную рэлігію залежнай ад аднаго культавага механізму.

Гэта рыхтуе вызначэнне плёну ў эсэ. Калі плён — гэта не імперыя ці матэрыяльны поспех, а аднаўленне ўвасобленага манатэістычнага пакланення, то жыццё ў пакланенні, якое спараджае ўстойлівае пакаянне, паслухмянасць і штодзённую адданасць, становіцца актуальным паказчыкам.

Параўнанне рухавікоў: тры шляхі пасля разрыву для захавання пераемнасці Абрагама

З разбурэннем Храма і недзеяздольнасцю алтарнай сістэмы бесперапыннасць не спынілася; яна рэарганізавалася. Адпаведнае структурнае пытанне заключаецца ў тым, які рэлігійны рухавік можа падтрымліваць абрагамічны манатэізм, калі культ свяцілішча недаступны

Ізмаіл, Сінай-Сеір-Паран і публічнае выпрабаванне будучых роляў

Пасля таго, як Ісус усталяваў базавую лінію, наступнае пытанне не ў тым, «дзе знаходзіцца Паран на сучаснай карце», а ў тым, ці дазваляе само Пісанне будучым кіраўніцтву пашырыцца за межы аднаго локуса і адной радавонай лініі, асабліва калі гісторыя робіць стары механізм непрацаздольным. Менавіта тут належаць абяцаная Ізмаілам нацыянальнасць і дуга тэафаніі Сінай-Сеір-Паран: не як каардынаты доказы, а як тэкставая прастора ўнутры біблейскага тэкставага свету, што робіць далейшае кіраўніцтва, якое сутыкаецца з народамі, зразумелым, а не чужым.

Сэнс гэтага параўнання не ў абразе. Сэнс у яснасці. Разбурэнне Храма стварае непазбежны крызіс бесперапыннасці. Розныя погляды па-рознаму адказваюць на гэтае пытанне. У эсэ сцвярджаецца, што мадэль аднаўлення ісламу больш натуральна адпавядае прарочым базавым прынцыпам — выключнае пакланенне, пакаянне, паслухмянасць, перададзенае кіраўніцтва і плады, якія вызначаюцца як пакланенне, а не імперыя.

Пазіцыя ісламу адносна Ісуса: шанаванне Месіі без перанакіравання пакланення

Пазіцыю ісламу адносна Ісуса лепш за ўсё разумець як спробу ўтрымаць яго ў межах прарочых рыс, ужо ўстаноўленых Торай, прарокамі і ўласным захаваным вучэннем Ісуса: выключнае пакланенне адзінаму Богу, пакаянне і паслухмянасць. Гэта важна, таму што многія хрысціянскія прэччаны мяркуюць, што іслам «адкідае Ісуса» ў сэнсе абразы яго або прымяншэння яго ролі. Сцвярдженне ісламу іншае. Ён сцвярджае, што шануе Ісуса больш паслядоўна, адмаўляючыся ператвараць прарока ў аб'ект пакланення і захоўваючы межы

пакланення, якія сама Біблія трактуе як абсалютныя. Тора апісвае сутнасць завету як выключную адданасць:

«Слухай, Ізраіль: Гасподзь, Бог наш, — Гасподзь адзіны» (Другазаконне 6:4)

«Тады Ісус кажа яму: адыдзі адсюль, сатана, бо напісана: «Госпад Богу твайму будзеш пакланяцца і Яму аднаму будзеш служыць» (Мацьвея 4:10)

Гэтая мяжа пакланення — не дробязь; гэта першае выпрабаванне прарочай рэлігіі. Калі перадачу кіравання ацэньваць па пладах, то самым асноўным плодам з'яўляецца тое, каму людзі пакланяюцца, заклікаюць і перад кім пакланяюцца. У гэтых рамках іслам сцвярджае Ісуса як Месію і пасланніка, адмаўляючы, што пакланенне можа быць накіравана да яго. Іслам разглядае адданасць як катэгорыю з нулявой сумай на ўзроўні пакланення: любоў, гонар і паслухмянасць прароку могуць быць справядлівымі, але пакланенне належыць толькі Богу. Гэтае адрозненне не з'яўляецца замежным вынаходніцтвам. Першая заповедзь Торы — не «больш шануй Бога»; яна выключная. Захаваная мова Ісуса таксама выключная для пакланення. Вось чаму іслам супраціўляецца тэалагічным распрацоўкам, якія размываюць мяжу пакланення, перанакіроўваючы малітву, закліканне або канчатковую залежнасць ад створаных істот.

Калі «плод» вызначаецца як адноўленае манатэістычнае пакланенне, а не імперскі поспех, то пазіцыя ісламу, прысвечаная Ісусу, функцыянуе як частка гэтага плоду: захаванне выключнай адданасці Богу Абрагама, адначасова шануючы Ісуса як сапраўднага слугу і пасланніка ў той жа прароцкай катэгорыі.

Іслам таксама сцвярджае Ісуса як Месію, не разглядаючы слова «Месія» як сінонім «Бога». У больш шырокім біблейскім свеце мова «памазанікаў» можа апісваць выбраных Богам прадстаўнікоў, не аб'ядноўваючы Творцу і стварэнне ў адну катэгорыю. Іслам сцвярджае, што месіянская роля Ісуса вызначаецца місіяй: ён выбраны і падтрымліваецца Богам, але ён застаецца слугой Бога. Гэта захоўвае манатэістычную архітэктuru проста і непарыўнай з першай мяжой завету: Бог адзіны, непараўнальны і не чалавек; Яго пасланцоў шануюць, але ім не пакланяюцца.

Гэтая асноўная пазіцыя-катэгорыя — гэта не проста дактрынальная акуратнасць; яна становіцца структурна важнай пасля разбурэння Храма. Пасляхрамавы крызіс падымае пытанне аб тым, як аўраамічная рэлігія працягвае функцыянаваць. Іслам сцвярджае, што Бог аднаўляе прароцкую рэлігію як партатыўны механізм пакланення праз перададзенае адкрыццё, і сцвярджае, што правільнае шанаванне Ісуса азначае захаванне яго ўнутры прароцкай бесперапыннасці, а не ператварэнне яго ў новы аб'ект пакланення або вось замяшчальнага механізму.

Іслам адрозніваецца ад пазнейшай хрысціянскай дактрыны ў адным вырашальным пункце: Ісус не памёр праз распяцце. Каран прадстаўляе гэта не як дробную дэталю, а як папраўку да таго, як пазней разумеўся канец місіі Ісуса. Сцвярджаецца не тое, што Ісус быў нязначным, а тое, што Бог не пакінуў прарока на прыніжэнне і паражэнне ад рук яго ворагаў.

«І [за] іх словы: “Сапраўды, мы забілі Месію, Ісуса, сына Марыі, пасланніка Алаха”. Але яны не забілі яго і не распялі яго, але [іншы] быў зроблены падобным да яго для іх. І

сапраўды, тыя, хто разыходзіўся ў меркаваннях на конт гэтага, сумняваюцца ў гэтым. Яны не ведаюць пра гэта нічога, акрамя як прытрымліваюцца здагадак. І яны не забілі яго, гэта дакладна. Наадварот, Алах узвысіў яго да Сябе. І Алах Узвышаны Магутны і Мудры». (Каран 4:157–158)

У ісламскім апавяданні Ісус апраўдваецца, а не прыносіцца ў ахвяру. Гэта захоўвае прароцкую мадэль, якая ўжо бачная ў ранейшых Пісаннях, дзе Бог вызваляе сваіх пасланцоў і судзіць іх ворагаў, а не ператварае пакаранне смерцю пасланца ў новы алтар адкуплення.

Публічная ідэнтыфікацыя ролі як біблейскае чаканне

(Ілля/Ян — толькі ў кантэксце) Сам Новы Завет паказвае, што людзі чакалі, што будучыя ролі будуць вызначаны публічна і абмяркоўваюцца ў вядомых катэгорыях. Калі пытаюцца ў Яна Хрысціцеля, яму задаюць некалькі пытанняў пра ролю: «Ці Ты Хрыстос?», «Ці Ты Ілля?»

«Ці Ты Прарок?» (Ян 1:19–21)

«Гасподзь прыйшоў з Сіная і ўзышоў да іх з Сэіра; Ён зазьяў з гары Паран і прыйшоў з дзесяткамі тысяч святых; з правай рукі Яго выйшаў для іх агонь закона». (Другазаконне 33:2)

Абцяганне Ізмаіла: праўдападобнасць, а не выратаванне радаводу

«А што да Ізмаіла, дык Я пачуў цябе: вось, Я дабраславіў яго, і зраблю яго пладавітым, і вельмі памножу яго; дванаццаць князёў народзіць ён, і Я зраблю яго вялікім народам» (Быццё 17:20).

І зноў,

«Я таксама зраблю з яго народ, бо ён — тваё нашчадства» (Быццё 21:13)

Гэта не «выратаванне па радаводу». Гэта гісторыя завету, якая стварае месца для пашырэння гарызонту, звязанага з Абрагамам. У постхрамавым перыядзе

Ісус і Мухамад у адной прароцкай катэгорыі: лепшая базавая лінія

Ён захоўвае пакланенне, скіраванае толькі да Бога:

Ён вызначае сапраўдную рэлігію паслухмянасцю і шчырасцю, а не лозунгамі:

І ён папярэджвае, што рэлігійныя прэтэнзіі могуць быць адхіленыя, калі яны спалучаюцца з беззаконнем:

Ён выкрывае крывадушнасць прарочым рэгістрам —

І ён засяроджвае маральныя прыярытэты: міласэрнасць, справядлівасць і пакора перад Богам. Калі Мухамад прадстаўлены ў тым выглядзе, у якім яго вызначае іслам, гэтае сцвярджэнне таксама з'яўляецца прарочым у гэтай асноўнай катэгорыі пазіцыі: перададзенае адкрыццё, публічнае абвешчэнне, заклік да выключнага пакланення Богу Абрагама і абавязковае кіраўніцтва, якое структуруе супольнае паслухмянасць. Самапрэзентацыя Карана — гэта абвешчэнне, а не аўтарства — «Чытайце ў імя Госпада твайго» (Каран

96:1) — і адмаўляе, што вучэнне нараджаецца з асабістага жадання —

дазвол — адмаўляючыся пры гэтым перанакіроўваць пакланенне ад Бога. Менавіта такой пазіцыі чытач павінен чакаць ад традыцыі, якая вызначае плён сапраўднай рэлігіі як аднаўленне выключнага манатэістычнага пакланення.

Абрагамічнае пакланенне да постхрамавага крызісу: непасрэдная малітва і практыка заповіту

«Бо душа цела ў крыві, і Я даў яе вам на ахвярніку, каб ачысціць душы вашыя» (Левіт 17:11)

«Навошта Мне мноства ваших ахвяр? — кажа Гасподзь. — Я насыціўся цэласпаленнямі бараноў і тлушчам укармленых жывёл, і крыві валоў, ягнят і казлоў не жадаю». (Ісаія 1:11)

Далей ідзе заклік да пакаяння:

Амос:

«Я ненавіджу, пагарджаю вашымі святамі і не хачу нюхаць ваших урачыстых сходаў. Калі вы прынясеце Мне цэласпаленні і ахвяры вашыя, Я не прыму іх, і не буду зважаць на мірныя ахвяры ваших укармленых жывёл. Адвядзі ад Мяне шум песень тваіх, бо Я не пачую мелодыі арфілаў тваіх. Хай суд цячэ, як вада, і праведнасць — як магутны патак». (Амос 5:21–24)

Асія сціскае гэта да прынцыпу, які пазней цытуе Ісус:

Гэта іерархія самой Торы, як яе прапаведавалі прарокі: рытуал без пакаяння і паслухмянасці пусты.

Тора не кажа, што гэтае пытанне не мае значэння. Яна разглядае паслухмянасць як увасобленую практыку.

Паслухмянасць — гэта не проста ўнутранае пачуццё; гэта заканадаўчае падпарадкаванне. Таму, калі заканадаўчы механізм становіцца немагчымым, бесперапыннасць становіцца практычным пытаннем. Або супольнасць захоўвае ідэнтычнасць, прызнаючы пазбаўленне, або прапануе інтэрпрэтацыйны механізм замены, або патрабуе абноўленага кіраўніцтва, якое аднаўляе дзейсную праграму пакланення і закона. Слухачам варта заўважыць, чаго не робіць Пісанне. Тора не прадугледжвае непасрэдна пастаяннага механізму «замены ахвярніка» ў выпадку, калі ахвярнік стане недаступным. Яна

папярэджвае аб недапушчэнні дадання або аднімання ў тэрмінах запавету (Другазаконне 4:2) і неаднаразова адлюстроўвае крызісы Ізраіля як моманты, якія патрабуюць пакаяння і вяртання, а не дактрынальных вынаходніцтваў. Прарокі заклікаюць народ вярнуцца да Бога непасрэдна:

Яны фармальна не кадыфікуюць новую ахвярную замену; яны прапаведуюць пакаянне, міласэрнасць, справядлівасць і выключнае пакланенне. Вось чаму разрыў пасля Храма можна ахарактарызаваць як «разарваную сувязь», не маючы на ўвазе, што Божая міласэрнасць або доступ знікаюць. Сувязь, якая разрываецца, — гэта інстытуцыйны механізм для пэўных прадпісанняў. Глыбейшая базавая лінія — непасрэдная адданасць Богу, пакаянне, паслухмянасць — застаецца. Узнікае пытанне, як поўная структура прароцкай рэлігіі — пакланенне і закон — працягваецца ў гісторыі, калі стары механізм больш не практычны. Гэтая асноўная пазіцыя таксама дазваляе эсэ выразна гаварыць хрысціянам, якія не чыталі шмат Торы. Многія хрысціяне мяркуюць, што старазапаветная рэлігія — гэта «ў асноўным ахвярапрынашэнне», а хрысціянства «замяняе яго». Але самі прарокі адхіляюць гэтае скарачэнне. Ісая, Амос, Асія і больш шырокі прарочы голас настойваюць на тым, што ахвяра ніколі не з'яўляецца асновай асобна. Вось чаму Ісус можа цытаваць Асію.

Іслам як пасляхрамавае аднаўленне абрагамічнага культу: партатыўнае, заканатворчае і ўніверсальнае

«на ахвярніку» (Левіт 17:11)

Пасля 70 г. н. э. гэты механізм не можа быць практыкаваны ў тым выглядзе, у якім ён напісаны. Такім чынам, крызіс заключаецца не ў тым, ці можа Бог дараваць; крызіс у тым, ці можна адкрытай сістэме выконваць поўнасцю і стабільна, не звяртаючыся да несанкцыянаванай замены. Іслам прадстаўляе сябе як аднаўленчы адказ менавіта на гэтую сітуацыю. Ён не сцвярджае, што вынаходзіць новае бажанства або замяняе абрагамічны манатэізм чымсьці чужым. Ён сцвярджае, што аднаўляе абрагамічны манатэізм як універсальны, партатыўны спосаб пакланення і паслухмянасці — такі, які можна практыкаваць без залежнасці ад алтара святыні, захоўваючы пры гэтым сур'ёзнасць закона і грамадскае пакланенне. Адпаведна, постхрамовая актуальнасць ісламу структурная: ён забяспечвае дзеючы механізм там, дзе стары механізм больш недаступны. Вось тут і трэба выразна вырашаць непаразуменні. Адказ такі, што ахвярапрынашэнне існуе ў патрыярхальным свеце, але патрыярхальны свет не рэгулюецца заканадаўствам святыні Сіная як абавязковай прававой сістэмай. Вера Абрагама не вызначаецца кадыфікаваным святарствам і прадпісаным календаром святыні. Яна вызначаецца непасрэднай адданасцю, даверам, паслухмянасцю і адмаўленнем ад ідалаў. Пазней уласная прарочая крытыка Святога Пісання ўдакладняе, што ахвяра ніколі не з'яўляецца сутнасцю вернасці запавету, аддзеленай ад праведнасці (Ісая 1; Амос 5; Асія 6:6). Такім чынам, існаванне ахвяры ў ранніх апавяданнях не даказвае, што цэнтралізаваная сістэма алтароў з'яўляецца адзінай дзейснай

«тэлефоннай лініяй» да Бога ва ўсе эпохі. Гэта даказвае, што пакланенне можа ўключаць ахвяру, у той час як больш глыбокая аснова застаецца выключнай адданасцю і паслухмянасцю. Такім чынам, сцвярджэнне ісламу не заключаецца ў тым, што «ахвяра ніколі не мела значэння». Гэта тое, што Божая рэлігія не зводзіцца да адной інстытуцыйнай тэхналогіі, і што жыццё пасля Храма патрабуе функцыянальнай формы пакланення і закона, якая не разбураецца, калі святыня знікае. Пераноснае жыццё пакланення ў ісламе — структураваная малітва, пакаянне, пост, міласціна, паломніцтва — функцыянуе як публічны, заканадаўчы манатэізм па ўсіх землях. Яго сур'ёзнасць закона функцыянуе як сур'ёзнасць завету: супольнасць, арганізаваная вакол паслухмянасці, а не вакол тэалагічнай імправізацыі. Гэта адпавядае прарочай іерархіі, якую паўтарае сам Ісус:

Прарочы профіль у Другім законе падобны па форме (Другазаконне 18:18).

«Гарызонт народаў» Ісаі відавочна выступае супраць ідалапаклонства:

І місія слугі ўключае ў сябе заканадаўчы вымяр, які распаўсюджваецца вонкі (Ісая 42:1–4). Згодна з гэтай прароцкай метрыкай, цэнтральным плёнам ісламу з'яўляецца не імперская веліч, а ўсталяванне трывалага манатэістычнага богаслужэння — публічнай малітвы да Бога Абраама — сярод велізарнага насельніцтва і стагоддзяў. Калі асноўнае пытанне заключаецца ў тым, як манатэізм застаецца функцыянальным пасля падзення Храма, то рэлігія, грамадскае жыццё якой сканцэнтравана на партатыўным пакланенні і законе, без залежнасці ад свяцілішча, у прынцыпе прадстаўляе сябе як праўдападобны адказ. Гэта рыхтуе да таго, каб выразна пачуць самавызначэнне ісламу: іслам не разглядае Тору і Новы Завет як абавязковы юрыдычны аўтарытэт для мусульман. Яны функцыянуюць тут як кантэкст папярэдняй прэтэнзіі — тэкставы свет, у якім усталёўваюцца тэкставая прастора, гарызонт нацый, прарочая форма і граматыка пераносу.

Біблійныя тэсты для заяўнікаў: Другазаконне і Ісус пра ілжэнастаўнікаў

Пісанне прадбачыць, што людзі будуць ілжыва прэтэндаваць на боскую ўладу. Таму яно дае крытэрыі для ацэнкі прэтэндэнтаў і чакае, што супольнасці будуць іх выкарыстоўваць. Другазаконне папярэджвае, што нават знакаў і цудаў недастаткова, калі пасланне адводзіць ад Бога:

«Калі паўстане сярод цябе прарок альбо сновідзь і дасць табе знак альбо цуд, і знак альбо цуд здзейсніцца, пра які ён казаў табе, кажучы: “Хадзем за іншымі багамі, якіх ты не ведаеш, і будзем служыць ім”, — дык не слухай слоў таго прарока альбо сновідзьма, бо Гасподзь, Бог ваш, выпрабуе вас, каб даведацца, ці любіце вы Госпада Бога вашага ўсім сэрцам вашым і ўсёй душой вашай” (Другазаконне 13:1–3).

Вырашальным выпрабаваннем з'яўляецца вернасць выключнаму пакланенню ГОСПАДУ. Той, хто адхіляе адданасць ад Бога Абраама, церпіць няўдачу, незалежна ад харызмы. Другазаконне таксама апісвае прароцкую ўладу як перададзенае слова і ўскладае адказнасць на тых, хто прэтэндуе на яе:

«І будзе, што хто не паслухаецца слоў Маіх, якія ён будзе казаць імем Маім, з таго Я спаганю пакаранне». (Другазаконне 18:19)

«Але прарок, які адважыцца гаварыць слова Маім імем, чаго Я не загадаў яму гаварыць, альбо які будзе гаварыць імем іншых багоў, той прарок памрэ». (Другазаконне 18:20)

Нягледзячы на спрэчкі наконт таго, як прымяняць тэсты на «выкананне» да прароцтваў, шырэйшы момант застаецца нязменным: прэтэндэнты не вызваляюцца ад ацэнкі. Ісус паўтарае тую ж ацэначную пазіцыю.

«Сцеражыцеся ілжэпрарокаў» (Мацвее 7:15)

«Па пладах пазнаеце іх» (Мацвее 7:16)

І ён падкрэслівае, што рэлігійныя сцвярджэнні могуць быць гучнымі і ўсё роўна быць адхіленымі, калі яны не адпавядаюць Божай волі:

Проста кажучы, сама Біблія забараняе аўтаматычны давер да рэлігійнай улады. Яна патрабуе такіх выпрабаванняў: выключнае пакланенне Богу, вернасць Божай волі і плады. Менавіта ў гэтых рамках эсэ параўноўвае Паўла і Мухамеда — не праз абразу, а праз паслядоўнае прымяненне тых жа біблейскіх тэстаў.

Павел і Мухамад пад адной выпрабавальнай сеткай

Перш чым ужываць біблейскія тэсты, адно ўдакладненне захоўвае справядлівы тон: у асноўным хрысціянскім самаразуменні Павел звычайна класіфікуецца як апостал і настаўнік ранняй царквы, а не як прарок у тым жа сэнсе, што Майсей ці Ісая. Параўнанне тут хутчэй механічнае, чым асабістае: яно даследуе, якое рашэнне атрымлівае пасляхрамавы крызіс, калі на яго адказваюць у першую чаргу праз апостальска-тэалагічную інтэрпрэтацыю, а не праз новае, публічнае прароцкае сцвярджэнне.

Самавызначэнне ісламу відавочнае: пакланенне скіравана толькі да Бога; малітва да створаных істот забароненая; адданасць заканчваецца Богам Абрагама. Гэта непасрэдна адпавядае мяжы, прадугледжанай Дэўтэранаміем. Хрысціянскае пытанне становіцца больш складаным не таму, што хрысціяне маюць намер ідалапаклонства, а таму, што пазнейшае развіццё дактрыны абмяркоўвае, як адданасць Ісусу звязана з выключным пакланеннем Богу. Мэта эсэ не ў тым, каб абмеркаваць тут усю хрысталагічнаю дыскусію;

Каран прадстаўляецца менавіта як чытаная, перададзеная мова —

І адмаўляе асабістае аўтарства дактрынальных ведаў —

Ранняя хрысціянская разнастайнасць без сенсаций: рэальныя спрэчкі аб уладзе і законе

Ранняя хрысціянская разнастайнасць мае значэнне для гістарычнага метаду: самы ранні рух Ісуса не быў дактрынальна аднастайным з самага пачатку, асабліва ў пытаннях, якія сталі вырашальнымі пасля разбурэння Храма — Закон, язычнікі, ідэнтычнасць заповіту і тое, што прадугледжвае пераемнасць з Пісаннем Ізраіля.

Новы Запавет выразна сцвярджае гэта. Пытанне аб тым, ці павінны вернікі-язычнікі быць абрэзанымі і ці абавязаны яны выконваць Закон, выклікае сур'ёзную спрэчку —

«А некаторыя людзі, якія прыйшлі з Іудзеі, вучылі братоў і казалі: калі не абрэжаецца паводле абраду Майсеевага, не можаце выратавацца» (Дзеі 15:1).

І гэта было дастаткова сур'ёзна, каб справакаваць фармальную спрэчку і абмеркаванне (Дзеі 15:2). Якія б ні былі тэалагічныя высновы, гэта ўстанаўлівае асноўны гістарычны факт: раннія хрысціяне вялі перамовы аб бесперапыннасці і ўладзе пад ціскам, а не проста паўтаралі адзін бясспрэчны шаблон. Гэта важна для постхрамавай тэзісы, таму што яна перафармулюе «пытанне Паўла» ад асобы да механікі. Рух, які пашыраецца ў язычніцкі свет, аспрэчвае абавязковасць Закона і набліжаецца да свету, у якім механізм Храма становіцца непрацаздольным, — гэта менавіта тыя ўмовы, у якіх з'явіцца розныя рухавікі бесперапыннасці.

Каб зразумець, чаму хрысціянства развіваецца менавіта так пасля 70 г. н. э., трэба ўлічваць ролю, якую Павел адыгрывае ў фарміраванні партатыўнага, шматцэнтравага апісання адкуплення. Гэта не напад на матывы; гэта апісанне тэалагічнага механізму, які вырашае праблему пасля Храма пэўным чынам. Назва гэтага механізму выразна робіць зразумелым пазнейшае параўнанне з ісламам.

Паўлава пасляхрамовая структура: замена супраць аднаўлення

Улічваючы разрыў, цэнтральнае пытанне ўжо не ў тым, «хто мае духоўныя пачуцці», а ў тым, якая мадэль бесперапыннасці з'яўляецца тэкстуальна апраўданай і гістарычна працаздольнай, калі сістэма алтара больш не функцыянуе. Тора выразна звязвае адкупленне з механізмам святыні —

«Я даў вам гэта на ахвярніку, каб ачысціць душы вашыя» (Левіт 17:11)

І гэта апісвае жыццё ў запавеце як заканадаўчае паслухмянасць —

Пасля 70 г. н. э. уведзены механізм недаступны. Гэты факт прымушае да разгалінавання. Адным з адказаў з'яўляецца захаванне пры пазбаўленні, якое ўвасабляе іўдаізм: Тора застаецца аўтарытэтай; практыка працягваецца там, дзе гэта магчыма; страта прызнаецца рэальнай, а не адмаўляецца. Другі адказ — гэта рухавік замены, дзе механізм, сканцэнтраваны на свяцілішчы, разглядаецца як выкананы або заменены новым механізмам, які больш не патрабуе функцыянавання Храма. Гэты другі адказ — структурная роля, якую паўлінская тэалогія пачынае адыгрываць у хрысціянскай гісторыі. Гэтае параўнанне можна сфармуляваць у механічных тэрмінах, а не як атаку на матывы: пытанне ў тым, якую мадэль бесперапыннасці будзе кожны падыход пасля таго, як механізм свяцілішча становіцца недаступным.

Павел не быў аўтарам хрысціянскай веры ў тое, што Ісус будзе пакутаваць і памрэ; тут сцвярджаецца, што яго пасланні, а пазней і тэалогія, пабудаваная вакол іх, дапамаглі

сістэматызаваць міжцэнтрычнае рашэнне як арганізацыйны механізм прымірэння ў постхрамовым свеце.

Сутнасць тут не ў тым, каб вызначыць матывы, а ў тым, каб апісаць, як улада, пакланенне і ідэнтычнасць запавету рэарганізаваліся пасля страты Храма, і як розныя рашэнні трактуюць закон, пакаянне і адкупленне.

Павел — адзін з першых архітэктараў руху пашырэння язычнікаў у свеце, які рухаўся да разбурэння Храма і жыў пасля яго. У гэтым гістарычным асяроддзі спакуса відавочная: калі культавы механізм недаступны (ці хутка стане недаступным), а рух становіцца глабальным, сістэма звычайна становіцца партатыўнай. Рашэнне Паўла, прынятае ў пазнейшым хрысціянстве, заключаецца ў тым, што цэнтр прымірэння перамяшчаецца ў сістэму адкуплення, якая функцыянуе незалежна ад дзеючай сістэмы алтара. Такім чынам, ключавое метадалагічнае пытанне зразумелае і не выклікае правакацый: Тора не вучыць, што калі алтар становіцца недаступным, пазнейшая падзея становіцца законнай заменай, якая перапісвае прадпісаную культавую сістэму. Тора сцвярджае тое, што сцвярджае: кроў даецца «на алтары» для адкуплення (Левіт 17:11). Тым часам прарокі заклікаюць людзей да пакаяння і праведнасці, не абвяшчаючы новы механізм ахвярнай замены:

Сам Ісус сцвярджае непарыўнасць з Законам —

І ён не называе вернасць беззаконнем; ён папярэджвае пра яе:

Якімі б ні былі высновы пазнейшай хрысціянскай тэалогіі, гэтыя базавыя тэксты не чытаюцца як прамая дазвол Торы на замену механізму алтара новай метафізічнай машынай. Адрозненне структурнае: замяняльная машына з'яўляецца інтэрпрэтацыйнай, а не заканадаўчай у юрыдычным стылі Торы, узнікаючы ў рамках ранняга хрысціянскага мыслення і пазнейшай дактрынальнай кансалідацыі. Гэта адрозненне важнае, таму што тэзіс эсэ тычыцца прароцкай бесперапыннасці.

Калі пасляхрамавае рашэнне залежыць ад стварэння механізму, які Тора выразна не дазваляе, узнікае пытанне, ці ўяўляе ён сабой верны працяг, ці неабходнае пераасэнсаванне. Хрысціянскае Пісанне сапраўды інтэрпрэтуе смерць Ісуса ў тэрмінах адкуплення. Тут сцвярджэнне больш вузкае і структурнае: як толькі механізм алтара Торы становіцца непрацаздольным, супольнасць альбо захоўваецца ў пазбаўленні (іўдаізм), альбо замяняе яго з дапамогай новага тэалагічнага механізму (дамініруе паўлавае хрысціянства), альбо патрабуе абноўленага кіраўніцтва, якое аднаўляе партатыўную сістэму закона пакланення (іслам).

Што іслам сцвярджае, што выпраўляе ў апавяданні і тэалогіі: вяртанне да прароцкага монатэізму

Калі іслам сцвярджае, што Фуркан функцыянуе як крытэрыі і карэкцыя, гэтае сцвярджэнне варта сфармуляваць канкрэтна. Іслам не з'яўляецца тым, каб адкінуць усё,

што было раней. Ён сцвярджае, што рэлігійная памяць і тэалогія могуць з часам зрушвацца — праз перабольшанне, апушчэнне або інтэрпрэтацыйную замену — пры гэтым усё яшчэ выкарыстоўваючы абрагамічную лексіку. Такім чынам, іслам прадстаўляе сябе як аднаўляльнік абрагамічнай асновы: Бог адзіны, непараўнальны, не чалавек; пакланенне накіравана толькі да Яго; прарокаў шануюць, але ім не пакланяюцца; пакаянне і паслухмянасць застаюцца цэнтрам рэлігіі; і кіраўніцтва застаецца магчымым і пераносным, нават калі механізмы свяцілішча гістарычна недаступныя. Гэтая структура аднаўлення становіцца асабліва актуальнай пасля 70 г. н. э., таму што разбурэнне Храма выклікае структурнае пытанне, якога нельга пазбегнуць: ці залежыць рэлігія Бога ад аднаго фізічнага механізму, ці можа Бог падтрымліваць функцыянальнае жыццё, заснаванае на законах пакланення, праз адкрыццё, якое распаўсюджваецца па розных землях. Адказ ісламу заключаецца ў тым, што Бог падтрымлівае яго праз адкрыццё кіраўніцтва і прароцкую практыку. Абрагамічная аснова: пакланенне перад інстытуцыйным механізмам становіцца ўсёй гісторыяй.

Тора і прарокі не апісваюць веру ў першую чаргу як інстытуцыйную машыну; яны апісваюць яе як вернасць і паслухмянасць адзінаму Богу.

гэта не другараднае правіла; гэта першая мяжа завету.

вызначае ідэнтычнасць праз пакланенне. Прарокі, сутыкаючыся з крахам Ізраіля, не рэагуюць, вынаходзячы новы спосаб адкуплення; яны заклікаюць да пакаяння:

Гэта не «супраць ахвярапрынашэння»; гэта іерархія прарочай рэлігіі: рытуал без праведнасці пусты. Карэкціруючая пазіцыя ісламу заключаецца ў тым, што постбіблейскія тэалагічныя распрацоўкі могуць зацямніць гэтую іерархію, зрушыўшы цэнтр рэлігіі ў метафізічны механізм, асабліва такім чынам, што паслухмянасць адчуваецца другаснай або неабавязковай. Захаванае вучэнне Ісуса супраціўляецца гэтаму зруху:

Іслам сцвярджае, што аднаўляе рэлігію, цэнтрам якой з'яўляецца паслухмянасць і пакланенне, а не проста заявы аб ідэнтычнасці. Карэкцыя кірунку пакланення: шанаванне прарокаў без перанакіравання набажэнства. Цэнтральнай катэгорыяй, якую іслам сцвярджае, што ён выпраўляе, з'яўляецца межа пакланення. Пісанне робіць выключнасць пакланення вырашальнай:

І Ісус паўтарае кірунак пакланення:

Іслам сцвярджае, што пазнейшая набажэнства можа размыць межы пакланення, нават з добрымі намерамі, калі малітва, закліканне або найвышэйшая залежнасць накіраваны на створаныя істоты. Карэкцыя ісламу строга: прарокаў шануюць і выконваюць, але пакланенне — малітва, ахвярапрынашэнне, абяцанні, найвышэйшая залежнасць — належыць толькі Богу. Вось чаму іслам асцярожны з мовай, якая становіцца тэалагічна нагружанай, напрыклад, называць Бога «Айцом». Праблема не ў кантролі слоў; справа ў тым, што ў пазнейшай хрысціянскай тэалогіі мова бацькі часта пераплятаецца з сцвярджэннямі аб боскім сыноўстве, якія змяняюць архітэктuru манатэізму. Іслам блакуе гэтую катэгорыю, каб абараніць выключнае пакланенне і не дапусціць пераасэнсавання абрагамічнага манатэізму ў іншай форме.

Прыярытэт Бога — гэта пакаянне і праведнасць, а не простае існаванне рытуалаў.

Гэта становіцца актуальным не таму, што ахвярапрынашэнне было бессэнсоўным, а таму, што цэнтр заповіту — гэта не рытуальная машына, аддзеленая ад маральнай паслухмянасці. Іслам сцвярджае, што пасляхрамавае аднаўленне павінна вярнуцца да гэтага цэнтра, захоўваючы пры гэтым абавязковыя рэкамендацыі для грамадскага жыцця. Асноўнае памылковае ўяўленне, якое павінна быць разгледжана ў эсэ, асабліва для хрысціян, не знаёмых з біблейскім тэкстам, — гэта меркаванне, што мусульмане лічаць Тору і Новы Заповіт абавязковым аўтарытэтам для мусульман. Іслам гэтага не робіць. Каран і прарочкая традыцыя з'яўляюцца дзейным аўтарытэтам для пакланення і закона. Біблія цытуецца ў гэтым даследаванні, таму што ўнутры біблейскага свету праводзіцца аргумент, каб паказаць, што ўласныя катэгорыі Бібліі дазваляюць пашырыць кіраўніцтва і манатэізм, які сутыкаецца з народамі, і таму, што захаванае вучэнне Ісуса служыць карысным арыенцірам для сцвярджэнняў аб бесперапыннасці.

Іслам сцвярджае, што найяскравейшым плодам з'яўляецца адноўленае публічнае манатэістычнае пакланенне ў вялікіх маштабах, а не імперыя дзеля яе самой. Чаму гэтае сцвярджэнне аб «выпраўленні» павінна быць бесстароннім. Менавіта тут тон эсэ павінен заставацца дысцыплінаваным. Аргумент найбольш моцны, калі ён застаецца механічным і біблейскім, а не абвінаваўчым. Сцвярджэнне ісламу заключаецца не ў тым, што «хрысціяне дрэнныя» або «яўрэі сляпыя». Гаворка ідзе пра тое, што пасля таго, як алтар становіцца непрацаздольным, узнікаюць розныя мадэлі бесперапыннасці; некаторыя захоўваюцца пры пазбаўленні, некаторыя замяняюцца праз інтэрпрэтацыйную тэалогію, а іслам сцвярджае аднаўленне праз перададзенае адкрыццё і партатыўнае жыццё пакланення закону — вяртанне рэлігіі да абрагамічнай базы такім чынам, каб яна заставалася функцыянальнай ва ўсім свеце. Гэта рыхтуе да наступнага параўнання: размяшчэнне Ісуса і Мухамеда ў адной прарочай катэгорыі (выключнае пакланенне, пакаянне, паслухмянасць, перададзенае кіраўніцтва), а затым супрацьпастаўленне гэтай катэгорыі з механізмам замены пасля Храма — пры гэтым паслядоўна і без сенсацыйных сцвярджэнняў ужываюцца тыя ж біблейскія тэсты на «ілжэнастаўніка/пад».

Плод як пакланенне, а не імперыя: перадача кіравання без прынцыпу «моц робіць справядлівым»

Любы аргумент, які спасылаецца на «плады», рызыкуе ператварыцца ў відавочную памылку, калі яго не вызначыць дакладна. Калі пад «пладамі» маецца на ўвазе толькі палітычная экспансія або матэрыяльнае дамінаванне, то любая імперыя можа прэтэндаваць на боскае адабрэнне. Гэта не біблейская метрыка.

Уласныя канструкцыі Ісуса разбураюцца. Ён не ўспрымае садавіну як карту. Ён успрымае яе як маральны і пакланёны прадукт народа.

адразу ж ідзе логіка, што добрыя дрэвы даюць добрыя плады, а дрэнныя дрэвы — дрэнныя плады (Мацвеева 7:17–20). Плод — гэта тое, што прыносіць жыццё —

паслухмянасць, праведнасць, шчырасць, — а не толькі тое, чаго дасягае дзяржава. Сапраўды гэтак жа, калі Ісус абвешчае перадачу кіравання —

Ён не ўслаўляе палітычнага генія. Ён выносіць заповітны прысуд: супольнасць, якой даручана боскае кіраванне, ацэньваецца па тым, што яна вырабляе ў сувязі з Божай воляй. Вось чаму эсэ настойвае на літургічным і паслухмяным вызначэнні плёну. У прароцкай рэлігіі найбольш вымерным плёнам з'яўляецца не архітэктура, багачце ці межы. Найбольш вымерным плёнам з'яўляецца пакланенне: хто атрымлівае адданасць, да каго заклікаюць па боскую дапамогу, як выглядае грамадскае жыццё малітвы і ці знішчана ідалапаклонства, ці інстытуцыяналізавана. Гэта адпавядае Торы і прарокам, якія неаднаразова адлюстроўваюць рэлігійную барацьбу ў гісторыі як саборніцтва пакланення. Першая заповедзь не палітычная — яна літургічная:

Шма (асноўнае прызнанне Ізраіля ў адзіным Богу) — гэта не дзяржаўны лозунг, а ідэнтнасць пакланення:

І прарокі не вымяраюць вернасць нацыі яе дабрабытам; яны вымяраюць яе тым, ці служыць яна Богу ці ідалам. «Гарызонт нацыі» Ісаі відавочна супраць ідалапаклонства. Прароцкае чаканне заключаецца ў тым, што распаўсюджванне сапраўднага кіраўніцтва выкрые ідалаў як бяссільных і пасароміць тых, хто ім давярае:

Ісая нястомна атакуе логіку стварэння ідалаў, бо вырашальным пытаннем з'яўляецца пакланенне — чаму схіляюцца сэрца і цела, і ці падзелена адданасць (Ісая 44:9–20). Згодна з гэтай прароцкай логікай, «плод» — гэта не пышнасць цывілізацыі. Гэта аднаўленне і падтрыманне выключнага пакланення адзінаму Богу. Гэта таксама адпавядае ўласнаму сцвярджэнню Ісуса, што пакланенне прызначана толькі для Бога:

Гэтае сцвярджэнне дзейнічае як абарона: нават калі рэлігійныя рухі дасягаюць культурнага ўплыву, іх ацэньваюць па тым, ці захоўваюць яны выключную адданасць Богу. Рух, які распаўсюджвае, але зноў уведзіць пакланенне пасрэдніку або падзеленую адданасць, не можа прэтэндаваць на прароцкі плён паводле біблейскіх стандартаў, таму што прарокі разглядаюць ідалапаклонства як цэнтральную здраду. Таму ў эсэ прапануецца метрыка «зоны, свабоднай ад ідалаў» — не ў спрошчаным або трыумфалістычным ключы, а як тэалагічна лагічна лагічная мера плёну. Калі пасляхрамавы працяг рэальны, яго плён павінен быць бачны ў мадэлях публічнага пакланення: выцясненне ідалаў, пераарыентацыя малітвы на Бога Абрагама і ўстанаўленне стабільнага ладу жыцця, заснаванага на паслухмянасці. Плод літургічны, таму што біблейская рэлігія літургічная. Ён паводніцкі, таму што біблейскі манатэізм не проста канцэптуальны; ён ужываецца. Гэта вызначэнне таксама абараняе эсэ ад распаўсюджанага абвяржэння: «Шмат рэлігій распаўсюджваецца, шмат імперый пашыраецца». Гэта абвяржэнне працуе толькі ў тым выпадку, калі аргумент тычыцца ўлады. Але калі аргумент тычыцца пакланення, параўнанне змяняецца. Вялікая палітыка, якая застаецца політэістычнай, не задавальняе

Гарызонт ганьбы ідала паводле Ісаі. Цывілізацыя, якая захоўвае манатэізм толькі ў тэорыі, у той час як публічная адданасць падзелена паміж некалькімі асобамі, якія прымаюць пакланенне, не адпавядае прарочым базавым патрабаванням выключнай адданасці. Адпаведным плодам з'яўляецца стварэнне і захаванне супольнасці, публічнае пакланенне якой арыентавана толькі на Бога Абрагама. Згодна з гэтым вызначэннем, гістарычная

прэтэнзія ісламу становіцца зразумелай, не ператвараючыся ў «сіла робіць права». Плод ісламу заключаецца не ў тым, што мусульмане калісьці кіравалі велізарнымі тэрыторыямі; гэта тое, што іслам усталяваў трывалае, публічнае, рэгуляванае законам жыццё пакланення, арыентаванае на аднаго Бога, пабудаванае вакол штодзённай малітвы, пакаяння, посту, міласціны і паломніцтва — заканадаўчы манатэізм, які ў шырокіх рэгіёнах выцесніў ідалапаклонства і нармалізаваў выключнае пакланенне. Гэта тэалагічны плод, а не імперская хвальба. Ён вымяраецца ў паводзінах пакланення: лоб на зямлі, штодзённая арыентацыя на Бога, адмова накіроўваць малітву каму-небудзь іншаму і стварэнне стабільнага грамадскага жыцця, рэгуляванага пакланеннем і законам. Менавіта тут аргумент пасля Храма ўзмацняецца. Разбурэнне Храма ліквідуе механізм алтара, які замацоўваў ключавую частку практыкі Торы. Пасляхрамавы працяг, які прэтэндуе на аднаўленне, не павінен ацэньвацца па тым, ці пабудоваў ён вялікую дзяржаву. Яго варта ацэньваць па тым, ці аднавіў ён прароцкую аснову ў дзеючай форме: выключнае пакланенне, пакаянне і паслухмянасць, а таксама публічнае пакланенне, якое можна практыкаваць паўсюдна без залежнасці ад алтара-святynі. Вось чаму «плод» трэба вызначаць менавіта так; інакш аргумент становіцца ўразлівым для найпрасцейшага магчымага кпіну — «Мақдональдс паўсюль, таму гэта павінна быць праўдай» — і ўся тэза зводзіцца да абсурду. Карацей кажучы, крытэрыі плёну эсэ — гэта не зварот да ўлады. Гэта зварот да прарочага вымярэння рэлігіі: пакланенне і паслухмянасць.

«Па плодах их познаете их» (Матфея 7:16)

з гэтага пункту гледжання становіцца выпрабаваннем таго, што традыцыя насамрэч стварае ў публічнай адданасці Богу Абрагама пасля інстытуцыйнага разрыву ў 70 г. н. э. Пасля таго, як гэты тэст будзе правільна вызначаны, эсэ можа перайсці да параўнання постхрамавых механізмаў без палемікі: захаванне іўдаізму падчас разрыву, логіка замяшчэння, арыентаваная на адкупленне, у хрысціянстве і прэтэнзія ісламу на аднаўленне, заснаваная на перададзеным адкрыцці і партатыўнай практыцы пакланення закону.

Выснова: Пытанне пасля разбурэння храма і сцвярджэнне аб аднаўленні

Аргументацыя эсэ — гэта ў рэшце рэшт адна гісторыя. Стагоддзямі прадпісанае пакланенне і адкупленне Ізраіля было сканцэнтравана на функцыянуючай святynі. У 70 г. н. э. гэтая сістэма стала непрацаздольнай у гісторыі. Пісанне не лічыць такі разрыў немагчымым і не сведчыць аб тым, што Бог адмаўляецца ад кіраўніцтва. Хутчэй, прарокі і Данііл прадбачаць разбурэнне і пераход, у той час як Ісус апісвае легітымнасць паслухмянасцю, чысцінёй пакланення і пладамі.

Калі чытаць Біблію як сукупны сілуэт, а не як жорсткую карту, яна ўтрымлівае тэкставую прастору для пашыранага кіраўніцтва: гарызонт, звернуты да нацыі, законы грамадскі вынік і плён барацьбы з ідалапаклонствам, які можна распазнаць у гісторыі. Іслам сцвярджае, што ён аднаўляе базавую прароцкую катэгорыю — выключнае пакланенне

адзінаму Богу Абрагама, пакаянне і паслухмянасць — праз перададзенае адкрыццё і партатыўную практыку пакланення-закона.

Гэтая пазіцыя таксама ўдакладняе пасляхрамавыя разыходжанні. Рабінскі іўдаізм захоўвае заповітнае жыццё пры пазбаўленні. Паўлава хрысціянства будзе мадэль бесперапыннасці ў стылі замены, сканцэнтраваную на адкупленні, сфармуляваным праз апостальскую інтэрпрэтацыю. Іслам прадстаўляе сябе як аднаўленне: Каран і прароцкая традыцыя як дзеючы аўтарытэт для пакланення і закона пасля страты алтара, з «пладом», які вызначаецца не імперыяй, а трывалай публічнай манатэістычнай адданасцю. Улічваючы разрыў, параўнанне задаецца пытаннем, якое сцвярджанне найлепш захоўвае дзеючае абрагамічнае пакланенне, не вынаходзячы новую культавую замену.

Заклучная заўвага важная для тону і намеру. Гэта даследаванне напісана не для таго, каб прымусіць да веры, ператварыць тэксты ў зброю або зарабіць ачкі ў сектанцкіх поглядах. Многія чытачы ўпершыню сутыкаюцца з ісламам праз палітычныя загаловкі, культурныя карыкатуры або спадчыныя палемікі. Заклік тут прасцейшы: калі праблема пасля Храма рэальная, і калі Каран прадстаўляе сябе як перададзенае адкрыццё, якое аднаўляе прароцкую аснову, то справядлівасць патрабуе вывучэння ісламу ў яго вытоках, а не ў яго стэрэатыпах.

«Няма прымусу [прымаць] рэлігію. Правільны шлях адрозніваецца ад няправільнага. Той, хто не верыць у тагут і верыць у Алаха, схопіўся за найлепшую руку, і яна непарушная. Алах чуе і ведае». (Каран 2:256, Сахіх Інтэрнэшнл)

Гэта не падаецца як сучасная саступка; гэта падаецца як вынік таго, чым адкрыццё нібыта з'яўляецца: кіраўніцтвам і папярэджаннем, якое ўдакладняе, заклікае і пераконвае. У эсэ сцвярджаецца не тое, што мусульмане заўсёды ідэальна адпавядалі гэтаму, а тое, што заяўленым базавым прынцыпам сістэмы з'яўляецца пакланенне, накіраванае да Бога, і маральная адказнасць перад Ім, а не прымусовае навяртанне.

Выснова вынікае з заяўленых у параўнанні тэрмінаў. Калі пасляхрамавы разрыў рэальны, і калі іслам прадстаўляе сябе як аднаўленне прароцкай асновы, а не як замену яе новым культавым механізмам, то яго варта ацэньваць па тым, што ён насамрэч сцвярджае і патрабуе. Такім чынам, аналіз вяртаецца да свайго пачатковага пытання: як рэлігія, сфарміраваная вакол ахвярапрынашэнняў на алтары, можа заставацца практычнай пасля таго, як алтар знікне. Свет пасля 70-х гадоў навязаў гэтае пытанне кожнай абрагамічнай традыцыі. У гэтым даследаванні сцвярджаецца, што іслам прадстаўляе сябе як паслядоўны адказ на гэты разрыў — захаванне пакланення, пакаяння, закона і прарочага манатэізму без залежнасці ад Храма, які гісторыя знішчыла.